

Egyetemi doktori disszertáció

OLVASÁSFELJESZTŐ
IRODALOMTANÍTÁS

Írta

H. Tóth István

Doktorátusvezető

Dr. Nagy József
egyetemi tanár

Kunfehértó-Szeged, 1988-1990.

Köszönetemet fejezem ki

DR. NAGY JÓZSEF

egyetemi tanár úrnak,

aki az „olvasásfejlesztő irodalomtanítás”
program kidolgozásával megbízott, munkámat
értékes tanácsaival segítette, s lehetővé
tette számomra az egyetemi doktori disz-
sertáció megírását.

„Okos tanító, ha gyermek bíztatik kezére, legelőször is annak elmetehetségét s természetét tanulja ki. A kisdédben az elmetehetség legfőbb jele az emlékezet. Ennek kettős tulajdona van; könnyen felfogás, híven megtartás... Ha a tanító növendéke tehetségeit kitudta, lássa azután: minő bánásmódot kíván annak lelke.”

/Quintiliánus/

I. rész

A/ BEVEZETÉS

1. Problémafelvetés
2. Helyzetelemzés
3. Feladat-meghatározás

A/ BEVEZETÉS

=====

1. Problémafelvetés

Tanulmányok, felmérések, elemzések és az egyre türelmetlenebb közvélemény jelzi - évek óta! -, hogy baj van az olvasás, az olvasottság, az irodalom szeretete körül.

Valóban csökkent az elmúlt időben, különösen az 1978-as pedagógiai program bevezetése óta általános iskolás diákjaink

olvasási kedve,
olvasáskultúrája,
irodalomértése?

2. Helyzetelemzés

A jelenleg érvényben levő - központi! - iskolai irodalomtanterv /1/ figyelmünket a műalkotások öntörvényűségének feltárására, művészségük felfedeztetésére irányította.

Az irodalomtanítás cél- és feladatrendszerében kiemelt szerepet kapott az olvasás: az olvasóvá nevelés, valamint a könyvtárhasználat, ebben a megfogalmazásban:

„Az irodalomtanítás /.../ nevelje a fiatalokat az irodalmat szerető, értő, a szépirodalmi élményeket igénylő tudatos olvasókká, akik képesek különbséget tenni az értékes és az értéktelen művek között. /.../ fejlessze a lexikonok, a szótárak, a kézikönyvek, a monográfiák, a könyvtár használatának képességét./.../”

Az 1978-as tanterv alapján készült általános iskolai irodalmi olvasókönyvek minden eddiginél gazdagabb szemelvényegyüttese zavarba ejtette a tanárokat, továbbá könyvtár-pedagógusainkat is. A feszített iramban, sürgetve elkészített tankönyvek szerzői szövegei több helyütt kidolgozatlanok, illetőleg címzett-tévesztettnek tűnnek.

Ha következetes elemzéssel vizsgáljuk az 5-8. osztályoknak írt olvasókönyvek készség-, képességfejlesztő munkaformáit, megállapíthatjuk:

- a/ a tanulói tevékenykedtetés egyenetlen;
- b/ a könyvtárhasználatra szoktatás tervszerűtlen;
- c/ az olvasásfejlesztés átgondolatlan.

A könyvekkel intenzíven foglalkozó, a könyvek világába magas színvonalú hozzáértéssel kalauzoló kollégákkal nekünk, magyartanároknak

- a/ van-e munkakapcsolatunk;
- b/ milyen minőségű a létező munkakapcsolatunk;
- c/ mit tehetünk az értelmes és tartalmas munkakapcsolat fejlesztéséért, ezzel együtt a gyermekek olvasásszokásának alakításáért?

Ne elégedjünk meg a felszínes válaszokkal! A pedagógiailag hatásdúsított, rendszerszemléletében átgondolt együttműködést kell szorgalmaznunk - a gyermekekért: a ma és a jövő olvasóiért, könyvtárhasználói - ért. /2/ Gondoljunk COMENIUS szavaira!

„A könyvek révén sokan lesznek tudóssá az iskolán kívül is; könyvek nélkül viszont senki sem lesz tudós, még az iskolában sem./.../”

Eredményt adó, fejlődést garantáló összefogást követel a társadalom minden rétege. Valamennyi pedagógustársunk: tanítók és szaktanárok, valamint a könyv-

tárosi munkát ellátó kollégáink tudására, tapasztalására, továbbá a szülői felelősségérzetre, a család tenniakarására számítunk.

A családtagok, kiemelkedően a felnőttek olvasáskultúrája, illetőleg olvasásszokása erőteljesen hat a gyermekek könyvvel való bánásmódjára, viselkedésére, a mintakövető beállítottságára, összességében: olvasási szokására. Ezt - a család szerepét - is döntőnek tartottuk, éppen ezért hasznosítani kívántuk. Csak így érhetjük el, hogy ne legyen

hiányos növendékeink irodalmi műveltsége;

sivár gyermekeink szó- és írásbeli kifejezőképessége;

gyenge hatásfokú tanítványaink esztétikai fogékonysága;

alacsony szintű diákjaink szövegértő képessége.

Köztudott, hogy az 1978-ban bevezetett tantervek - ben kitüntetett figyelmet kapott a tananyag-kiszemelés szempontjából a könyv-, könyvtárhasználat. Az e fogalmakhoz kapcsolódó tevékenységek alapján felfokozott/abb/ olvasói érdeklődésre, aktivitásra számíthatunk. De vizsgálataink, valamint a könyvtárpedagógus kollégáinktól származó információk erről beszélnek: a gyermekeknek csupán egyharmada nevezhető rendszeresen olvasó gyermeknek. Csökkenő tendenciájú az olvasási kedv, fogyatkozik az olvasásra fordított idő, továbbá jelentős átrendeződés figyelhető meg az olvasmányválasztási szokásban, az olvasmánystruktúrában.

Megnövekedett az érdeklődés a természettudományos, a számítástechnikai érdeklődést kielégítő, fejlesztő szakirodalom aránya. A szépirodalmi olvasmányok közül a /sekélyes/ szórakozási szándék elterjedése, a szellemi erőfeszítésektől való idegenkedés, a fokozatos eltávolodás figyelhető meg.

Az olvasóvá válást - vallják többen - a vizualitás erőteljes hatásrendszere azért gátolja, mert a képtelenség képesség kifejlődése megreked, a megjelenítő, a megelevenítő képzelet nem tud aktivizálódni. Tulajdonképpen a passzív befogadás és a szellemi kényelmesség áll szemben az olvasáshoz szükséges szellemi erőfe - szítéssel. /3/

Az 1980-as évek technikai csodáit, a képmagnót és a számítógépet általában kárhóztatólag szokták felemlíteni, mondván: ezek /is/ jelentősen hozzájárultak, felerősítették a könyv, a szépirodalom szerepének rohamos csökkenését, az olvasási kedv apadását.

Véleményem szerint sokkal összetettebb problémakötegről van itt szó, mint azt a pellengérre állításnak az aktusával elintézett, megoldott, kiegyenlített dolognak nevezhetnénk.

Mi a teendőnk?

Meg kell értetni a szűkebb és a tágabb közösségekkel, az iskolai-társadalmi közvéleménnyel, hogy az olvasás: eszköztudás

az önálló ismeretszerzésben,
a problémamegoldásban,
a műveltség átöröklésében - átadásában,
a kommunikációban.

Arról van szó, hogy az olvasásfejlesztés nem csak az irodalomhoz mint tantárgyhoz köthető! Tudástechnológiája valamennyi tantárgy érvényességi körében működőképes; szemlélete, szempontrendszere a tantárgy - pedagógiai strukturákba beágyazható: megtervezhető és realizálható, valamint értékelhető.

Meghatározó a pedagógiai beállítódás a tanítás- és tanulásszervező felfogásban, annak gyakorlati leképeződésében, nevezetesen: a konkrét megtanítási stratégiák, valamint tantárgy-pedagógiák milyen jelentőséget tulajdonítanak

a műveleti készségek,
az általános képességek,
a tudásfunkciók /4/
működtetésének, fejlesztésének az ismeretszerzésben.
A tankönyvhöz - mint alapvető információforráshoz -
kapcsolnak-e újabb információhordozókat, információ-
forrásokat, s egyáltalán milyen ezek színvonala?

3. Feladat-meghatározás

Meggyőződésem:

a tanítás-tanulás folyamatát,
a tanítási programot,
a pedagógusi magatartást,
a foglalkozásvezetést

érintő könyv-, könyvtárhasználat az olvasás megsze-
rettetését, az önművelési, benne az irodalomolvasási
képesség fejlesztését eredményezheti.

Jelen egyetemi doktori értekezés feltételezésem -
- meggyőződésem kifejtésére, az olvasásfejlesztő le-
hetőségek, technológiaváltozatok bemutatására, majd
ezeknek a valósággal történt szembesítésekor szer-
zett tapasztalatok elemzésére, továbbá a legközeleb-
bi tennivalók vázolására törekszik.

„Óh, ne mondjátok azt, hogy a Könyv ma nem kell,
hogy a Könyvnél több az Élet és az Ember:
mert a Könyv is Élet, és él, mint az ember -
így él: emberben könyv, s a Könyvben az Ember.”

/Babits Mihály/

II. rész

B/ ÚTKERESÉS

1. Mit kell tudnunk a felső tagozatba lépő
gyermekről?
2. Tanítványaink műveltsége az információ-
robbanásban
3. Az oktatás: információs folyamat
4. A szociokulturális tényezők szerepe az
olvasóvá nevelésben
5. Az olvasás és az önművelés viszonya
6. Az író és az olvasó együttműködése:
kommunikációs kapcsolat
7. A felső tagozatos gyermekek irodalmi
érdeklődéséről
8. Szemléletváltozást!

B/ ÚTKERESÉS
=====

1. Mit kell tudnunk

a felső tagozatba lépő gyermekekről?

A külvilág ingereinek belső reprezentációja alapján JEAN PIAGET a megismerés fejlődésében három fő szakaszt különböztet meg:

- a/ a szenzomotoros intelligencia;
- b/ a preoperatív intelligencia;
- c/ a műveleti intelligencia szakaszát.

A preoperatív intelligencia szakaszában a reprezentáció vizuális, mely a műveleti intelligencia fázisában fogalmi reprezentációvá alakul. A megismerés az egyedfejlődés során a legmagasabb szintű, mely az absztrakt-szimbolikus jellegű kommunikatív fogalmi reprezentáció felé halad.

Számunkra a „műveleti intelligencia” szakasz fontos, hiszen a felső tagozatos gyermekek fejlesztésének szempontjából ez ad alapokat a befogadói feltételek elemzéséhez.

A környező világ magasabb szintű megismeréséhez s befogadásához az észlelés önmagában nem elegendő, mivel az észlelteket általánosítására, elvont gondolkodásra van szükség, vagyis absztrakcióra van szükség.

A gyermekek, amikor a felső tagozatba lépnek, a 10-11. évükben járnak - ez az optimális állapot. Az 5. osztályba érkezők konkrét helyzetekben gondolkodnak, a konkrét műveleti intelligencia periódusában /7-11 év/ élnek, most szabadulnak meg a képtől, a szemlélethez kötöttségtől.

A formális műveleti intelligencia periódusában, a

11. év után, a konkrét helyzetek absztrahálására, az általános következtetések levonására válnak képessé felső tagozatos gyermekeink. Amikor a fogalom leválik a konkrétumról, a gondolat felszabadul a tárgyi valóság konkrét helyzeteinek kötöttségétől, akkor a gondolkodás szabadon variálható műveletté válik. /5/

2. Tanítványaink műveltsége az információrobbanásban

Naponta átéljük: életünk minden percére információtömeg zúdul. Képesek vagyunk-e ezeket felfogni és értelmezni, továbbá befogadni? S tanítványaink? Alapozódik-e, illetőleg tovább épül-e műveltségük ebben az információrobbanásban? Igazi műveltség, felszínes félműveltség vagy álműveltség jelenik-e meg az információ feldolgozásának kimeneti oldalán?

Hozzájárul-e /s milyen eredményességgel?/ nevelő-
oktató és képzőmunkánk az irodalomolvasás, benne az önművelési képesség permanens: tartós, folytonos és szakadatlan fejlesztéséhez, a tudatos, alkotó könyvtárhasználatához?

Irodalomtanításunk, könyvtárhasználatra szoktató eljárásrendszerünk műértő, igényes olvasókat tud-e nevelni?

Az általam fontosnak vélt kérdések további szaporítása helyett HALÁSZ LÁSZLÓ gondolataira irányítom a figyelmet:

„Az irodalmi mű olvasója... valamiféle szimbolikus burokba zárkózik, amelyben átadhatja magát az esztétikai áhítatnak, a mű által elindított érzései és az általuk gerjesztett képzeleti képek, netán intuitív villanásai kivételes pillanatainak.” /6/

3. Az oktatás: információs folyamat

A tanuló ismereteket szerez, tanul, pedagógusai és könyvtárosai irányításával pedig /mindinkább önálló - sodva! / alkot, s képessé válik önmaga - remélhetőleg: igényes! - művelésére. Ebben a folyamatban, tehát az önművelésben főszerepet kell az olvasásnak kapnia, ezzel együtt a könyv-, könyvtárhasználatra nevelésnek is.

Az oktatás folyamata lényegében információs folyamat. Az információ szempontjából az oktatási folyamat lényege: ha a gyermekeket valamilyen célszerű tevékenységre akarjuk oktatni, tegyük lehetővé számukra, hogy:

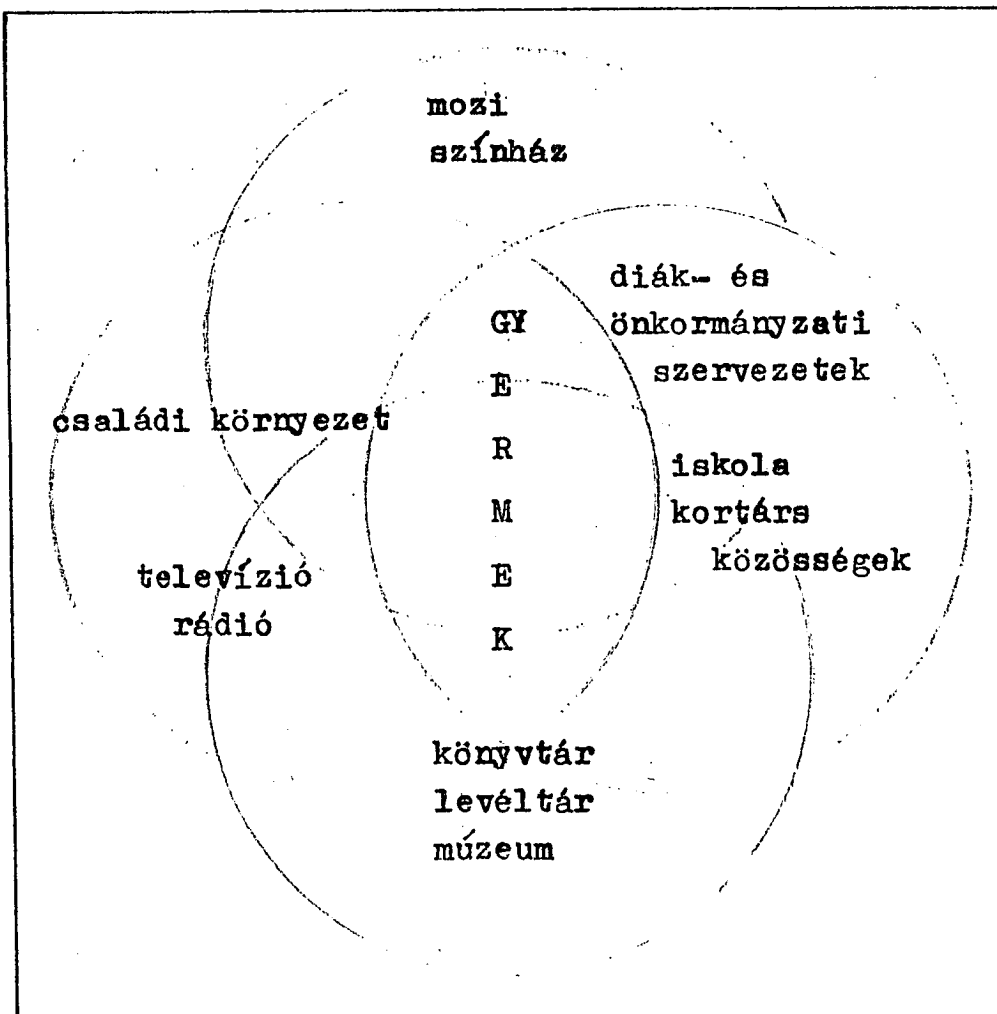
- a/ megkaphassák a szükséges mennyiségű információt;
- b/ feldolgozhassák, kisajátíthassák ezt az információt;
- c/ hatékonyan megőrizhessék /a feldolgozott és kisajátított/ információt;
- d/ újraalkothassák és/vagy alkalmazhassák /a feldolgozott, kisajátított, hatékonyan megőrzött / információt.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a tanulók, az olvasók teljesítménye nemcsak a szokásoktól, jártasságoktól, készségektől, képességektől függ, hanem a motivációktól is. Azokért az indítókokért, mozzanatokért, amelyek befolyásolják a gyermekek olvasási és könyvtárhasználati szokásának kialakulását, fejlődését, önállósodását, az iskola, a könyvtár és a család teheti a legtöbbet.

4. A szociokulturális tényezők szerepe az olvasóvá
nevelésben

A gyermekek életkörülményeik hatására /érdeklődésüktől, igényszintjüktől, életcéltől ösztönözve/ olvasnak. Hogy milyenek olvasási szokásaik, mikor, milyen arányban, mit olvasnak, sokféle válaszra és vizsgálódásra indítja mind a pedagógusokat, mind a könyvtárosokat.

Az olvasóvá nevelésben döntő szerepet tölt be az iskola, de nem lebecsülhető módon befolyásolják e folyamat eredményességét a szociokulturális tényezők:

A gyermekeknek a könyvvel, olvasással, könyvtárral kapcsolatban szerzett pozitív élményei, érzelmei jelentős szerepet játszanak az olvasásban, az olvasásszokás alakulásában, az önnevelésben. Az olvasástechnika elsajátítása és továbbfejlesztése bonyolultabb szellemi tevékenység, minthogy megtanuláshoz a kedvező, motiváló külső hatások együttese elegendő lehetne. Gondoljuk csak át: mi az olvasás?

AZ OLVASÁS

- a/ egyrészt: otelekvés, hogy valamit olvasnak;
- b/ másrészt: képesség, mivel az egyén tud olvasni;
- c/ magában foglalja a dekódoláson: a **jelentés** megfejtésén túl az olvasottakkal végzett kognitív műveleteket is;
- d/ a verbális kommunikáció egyik alapkészsége.

A hatékony olvasásfejlesztést céloztuk meg feltételezéseinkben, ezt kívántuk a feltevés igazolásában közreműködő pedagógustársakkal elérni a gyakorlatban. Arra a következtetésre jutottunk, hogy:

- a/ kedvező pedagógiai légkörben;
- b/ korszerűen értelmezett oktatási folyamatban;
- c/ könyvszerető, olvasó családtagok példamutató, mintakövetésre serkentő közegében valósul meg

a : TOLMÁCSOLÓ	}	OLVASÁS.
az EREDMÉNYES ELEMZŐ		
az ÚJ ÉRTÉKET ELŐÁLLÍTÓ		

Kutatókkal, a kísérletben közreműködő probléma - érzékeny pedagógusokkal együtt vallom: az olvasás az a nevelési-oktatási és képzési feladat, amely nem szűkíthető le az olvasástechnika elsajátíttatására, és nem utalható meghatározott tantárgy hatáskörébe. /7/ Az olvasást mint a tanulni tudás alapvető fel-

tételét egyre növekvő-bővülő követelményszintnek megfelelően lehet és kell az alapfokú oktatás időszakában kialakítani, fejleszteni, továbbfejleszteni. A hatékony olvasásfejlesztő irodalomtanításról gondolkodván jutottunk el DEMETER KATALIN kutatásaihoz, lényeges megállapításával teljesen egyetértünk:

„A gyermek az olvasást nem az olvasás kedvéért tanulja, hanem valaminek a megismerése motiválja a tanulást, a nehézségek elfogadását is. Sok gyermek szívesen vállalja a nehézségeket, ha kedvenc meséit, érdekes történeteket tarthat a kezében /.../. /8/

5. Az olvasás és az önművelés viszonya

Az olvasás és a könyv-, könyvhasználat szokásának megalapozásában, az olvasásra és a könyv-, könyvtárhasználatra nevelésben a legjelentősebb tényező az iskola, továbbá a könyvtár. Az oktatás intenzívebbé: alaposabbá, erőteljesebbé, életszerűbbé tétele azonban nyomatékosan figyelmeztet bennünket:

- a lehetőségek körültekintőbb számbavételére;
- tantárgy-pedagógiai kultúránk gazdagítására;
- az iskola és a könyvtár közösségeinek, tágabban a szociokulturális tényezők mozgósítására;
- a családok feladattudatának növelésére,

hiszen MÁNDI PÉTERnek az olvasásra vonatkozó mennyiségi adatai ma is - még inkább?! - erősen figyelmeztetők, mert immár két évtizedes távolból riasztanak - s nem alaptalanul!

„A felnőtt lakosság 36,3%-a már csak évente 1-2 könyvet olvas el alkalmilag. A felnőttek csaknem 40%-a pedig sohasem olvas köny-

vet /.../" . /9/

Összegezve: a korszerű, a radikálisan változó művelődési anyag feldolgozására, a fogékony, önművelésre is képes gyermekeket-ifjakat kell nevelnünk!

Az önművelés és az olvasás /benne a könyv-, könyvtárhasználat/ kapcsolata lehet:

- a/ közvetlenül segített, amikor céltudatosan fejlesztjük, irányítjuk, ellenőrizzük, pl.: tanórák, feleletek, kiselőadások, csoportmunkák, beszámolók, szakkörök stb.;
- b/ közvetetten segített, amikor a pedagógiai vezetés jelenléte áttett/ebb/, az egyén az információk feldolgozásában, elsajátításában önvezérelt, pl.: önálló irodalomolvasás, rádióhallgatás, tv-, videónézés, egyéni tanulás, bibliográfia készítés, katalóguskezelés stb.

Mire is gondoltunk programunk körvonalazásakor, az olvasásfejlesztő irodalomtanítás stratégiájának kidolgozásakor? Íme a legfontosabbak:

- a/ Az olvasás hatékonyságának növeléséhez, az eredményesség fokozásához a tevékenység gyakorlása, továbbá a külső és a belső motivációk sorozata szükséges.
- b/ Az olvasástanítás: valamennyi iskolafokozat kidolgozott és értelmezett, szükségszerű feladata kell legyen!

Azért hangsúlyozandó ez a lényeges teendő, mert nemcsak a társadalmi közvélemény, hanem a pedagógusok egyik-másik szakmai köre is hajlamos elfogultságra, a kizárólagos ítéletek kijelentésére, nevezetesen: az olvasástechnika megtanítása a jelentőséggel bíró. Ne hagyjuk, hogy az olvasástanítási eljárások körül zajló viták eltereljék a figyelmünket az olvasáskészség-

ről, annak fejlesztési és/vagy továbbfejlesztési teendőről! Nagy a mi felelősségünk, mivel szervezési, szervezeti, korszerűen értelmezett oktatási teendőről, s kiváltképp a gyermekek olvasásszokásáról van itt szó! /10/

6. Az író és az olvasó együttműködése: kommunikációs kapcsolat

KOSZTOLÁNYI DEZSŐ lírai vallomása - az író és az olvasó együttműködéséről - az irodalmi kommunikációt fejti ki:

„Azok a könyvek, melyek a könyvtárak polcain szunnyadnak, még nem készek, vázlatosak, magukban semmi értelmük. Ahhoz, hogy értelmet kapjanak, te kellesz, olvasó. Bármennyire is befejezett remekművek, csak utalások vannak bennük, célzások, ákombákomok, melyek pusztán egy másik lélekben ébrednek életre. A könyvet mindig ketten alkotják: az író, aki írta, s az olvasó, aki olvasta. /.../” /11/

Azért tud részt venni ebben az alkotói folyamatban az olvasó, vagyis a befogadó, mert nemcsak elszájtító, változtató és alakító, hanem újrateremtő is.

Az irodalmi mű befogadásának pszichológiai vizsgálatát végző HALÁSZ LÁSZLÓ állapítja meg, hogy az irodalom elidegeníthetetlen része a kommunikációs műveletrendszernek.

„A kommunikáció nem pusztán ismeretközlő aktus, hanem képek, gondolatok, érzések és magatartásformák közvetítése, illetve befogadása. A szépirodalmi mű befogadása joggal tekinthető az interperszonális kommunikáció

sajátos esetének, amelyben az író és az olvasó a kommunikációs lánc két tagja. Egy költőre-íróra ugyan számos olvasó jut, de a kommunikációs művelet egyéni befogadói folyamat keretében történik, és az olvasó úgy dekódolja a kommunikációt, mint az író személyesen neki címzett üzenetét. /.../" /12/

Hibát követnénk el, ha megfeledkeznénk arról, hogy az olvasás végül is nem individuális tevékenység, mivel a befogadó /az olvasó/ kommunikációs kapcsolatban áll más műélvezőkkel /befogadókkal/, talán kritikusokkal is. Lényegében: képesek hatni egymásra véleményükkel; ajánlanak és/vagy vitatnak egy-egy műalkotást értékítéletükkel, esztétikai, irodalmi fogékonyságukkal. Minderre azért kerülhet sor, mert nemcsak befogadjuk az irodalmat, hanem beszélünk is róla.

Az olvasás egyik legjellegzetesebb motívumát abban látja H. SAS JUDIT, hogy

"... rólunk szól a mese - és szeretjük is,
ha rólunk van szó. /.../" /13/

Az olvasó örömeit, bánatát, vívódását, töprengéseit, igazát keresi, magát, az életét keresi a műben, hogy önismeretét, emberi teljességét erősíthesse.

7. A felső tagozatos gyermekek irodalmi érdeklődéséről

A 10-14/15 éves gyermekek tulajdonképpen kezdő, gyakorlatlan /„mindenevő"/ olvasók. Az irodalmi alkotáshoz a cselekményen keresztül közelítenek első-sorban. A formán keresztül történő megértés szűk, igencsak irányított rétegre jellemző. Az alapvető o-

ka abban keresendő, hogy most szabadulnak meg a képtől, a szemlélethez kötöttségtől; a gondolat szabadon variálható műveletté most kezd válni.

Mivel az irodalomtanár alapvető feladata, hogy növendékei

olvasási kultúráját /információfeldolgozó készségét/ és

a művészi nyelvet értő képességét /az életkorhoz, a konkrét gyermek aktuális fejlettségéhez igazodó mértékben/ szüntelenül fejlessze,

utalnunk kell RUBINSTEIN több évtizedes munkásságát, kutatásait összegező értekezésére. /14/ Ő az irodalmi érdeklődés minden megnyilvánulása alapjának a pszichikum fejlődése és az irodalmi érdeklődés kapcsolatát véli. RUBINSTEIN körültekintő pszichológiai rajzot készít arról a viszonyról, amely a gyermek és az irodalom között kialakulhat. Sokoldalúan elemzi az olvasó és a műfajok egymásra találásának fejlődését.

A gyermeki lélek és az irodalom találkozását élményszerűbbé, átéltebbé teheti nevelő-oktató tevékenységünk, ha a művészi nyelv szintjeit is megismertetjük - az aktuális fejlettségnek megfelelően - a felsőtagozatosokkal. Feltétlenül elemezni kell azonban, hogy az olvasásfejlesztő irodalomtanítás kialakuló gondolatmenetébe és gyakorlatába beépüljenek-e, ha igen: milyen mértékben?

A művészi nyelv első szintje nyelvünk grammatikai /hangtani, szótani, alaktani, mondattani/ és szöveg-tani ismeretével közelíthető meg. A sikeres megértés feltétele, hogy az olvasó az alkotó stílushasználata /a szókészletet, mondatteherjedelmet stb./ képes legyen megérteni, elemezni, azaz befogadni.

A szépirodalom művészi nyelve szemléletes, emoci-

onális információkat is közöl, benne a denotatív jelentések keverednek a konnotatív jelentésekkel. /A denotáció a nyelvi jelnek a jelentéssel való összefüggését, a konnotáció a jelnek egy másik jellel való, illetőleg létrejövő, formálódó kapcsolatát fejezi ki./ Ez a szint a művészi közlés nyelvének második szintje. Meg kell tanítani tehát a gyermekeket a szavak mögé tekinteni, azaz a konkrét helyzetek elvonatkoztatására, absztrahálására.

Az alkotó a köznyelv szabályrendszerét meghökkenítően alkalmazhatja, néha átlépi azt, mert korlátozottnak érzi művészi kifejezőrendszere számára, új kombinációkat teremt. Gondoljunk az írásjelnélküli, a központosítást csupán hangsúlyos helyen alkalmazó versekre, a tulajdonnevesítésekre, a szóképzőmódokra és a legkülönbözőbb szokatlan megoldásokra! A hagyományos befogadói magatartás, illetőleg a kezdő olvasó gondolkodásvilága értetlenül - tétován szemléli a vizuális látványt. A titok a művészi nyelv harmadik síkján oldódik meg.

A szépirodalom különös világot tár elénk. Ezt a világot az alkotó sajátos ábrázolási, megjelenítési, kifejezési formák segítségével mutatja be az olvasónak. Ennek azonban az a feltétele, hogy a befogadó, a művet olvasó esztétikai, irodalomszemléleti felvértezettséggel rendelkezzen, ismerje a szépirodalomnak mint művészetnek a formanyelvét, a művészi közlés nyelvének negyedik szintjét. /15/

Itt és most, a rendszerezés igényétől vezérelve, szükségesnek tartom a művészi nyelv szintjeiről megállapítottakat vázlatba foglalni, íme:

A művészi közlés nyelvének szintje és tartalma	
1.	a grammatikai és szövegtani ismeretek működtetése
2.	a szavak konkrét jelentése mögé tekintés
3.	a hagyományostól eltérő kifejezőrendszer befogadása
4.	az esztétikai és irodalomszemléleti kompetencia alkalmazása

ESCARPIT irodalomszociológiai könyvéből ismerhetjük ezt a hasonlatot:

„Az irodalom olyan, mint a palackpostán tengerbe dobott üzenet, mely nem tudni hol, és tegyük hozzá, nemigen tudni, hogy felbontásakor milyen fogadtatásban részesül. /.../" /16/

Hogy értsék diákjaink a szépirodalom üzenetét, s partra is tudják irányítani a postát, sőt! a széljárás megismerésére is képesek legyenek, valóban szükséges:

- a/ az olvasásfejlesztő irodalomtanításban az alapozó funkciót erősíteni;
- b/ oktató-nevelő és képző munkánkat a hatékony olvasásfejlesztő irodalomtanításért intenzívvé tenni,

mert ellenkező esetben: a felső tagozatos gyermekek irodalmi érdeklődésének további - jelentős! - folytatkozásáról adhatunk hírt.

8. Szemléletváltást!

Az iskolában végbemenő tanítás-tanulás tevékeny -
ségét, az oktatást:

komplex /bonyolultan összetett/,

lényegében információs /tájékoztató, felvilágosító, értesítő, befolyásoló, tudósító/ folyamatnak nevezzük, amely folyamatban meghatározó tényező vitathatatlanul az irodalomtanár személyisége, szakértelme.

Ennek a szakértelemnek ki kell terjednie a befogadói feltételek vizsgálatára: a gyermekközösség valamennyi jellemzőjének számbavételére, az egyes növendékek aktuális fejlettségének, terhelhetőségének, munkáltatásra foghatóságának a megállapítására.

Azért szükséges tanulmányozni az önművelés és az olvasás kapcsolatát, mert az író és az olvasó, a szövegmű és a befogadó együttműködése is kommunikáció.

Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás programja az általánosan képző iskola alapozó funkcióját, továbbá a korszerűen értelmezett oktatás intenzívvé tételét akarja a verbális kommunikáció alapvető készségeinek fejlesztésével elősegíteni.

Helyzetelemző, a kutatási-fejlesztési programunkat megmérő vizsgálatok mutatják:

1. az olvasásfejlesztő irodalomtanítás
  - 1.1. alapelveinek
  - 1.2. céltételezésének
  - 1.3. feladatstruktúrájának

1.4. követelményrendszerének

1.5. tantárgy-pedagógiai vonatkozású javaslatainak

kidolgozására;

2. az olvasási készség megszilárdítására;

3. az olvasási képesség általános körű fejlesztésére

úgy kell a szakma és a széles társadalmi közvélemény figyelmét irányítani, hogy tudomásul vétessék:

az olvasásfejlesztésnek

3.1. tantárgyközi

3.2. iskolán kívüli művelődési

3.3. családból származó, mintakövetést biztosító

feladatai, tennivalói vannak.

„Könyvek és tapasztalatok
együtt alakítják a lelket.”
/Radnóti Miklós/

III. rész

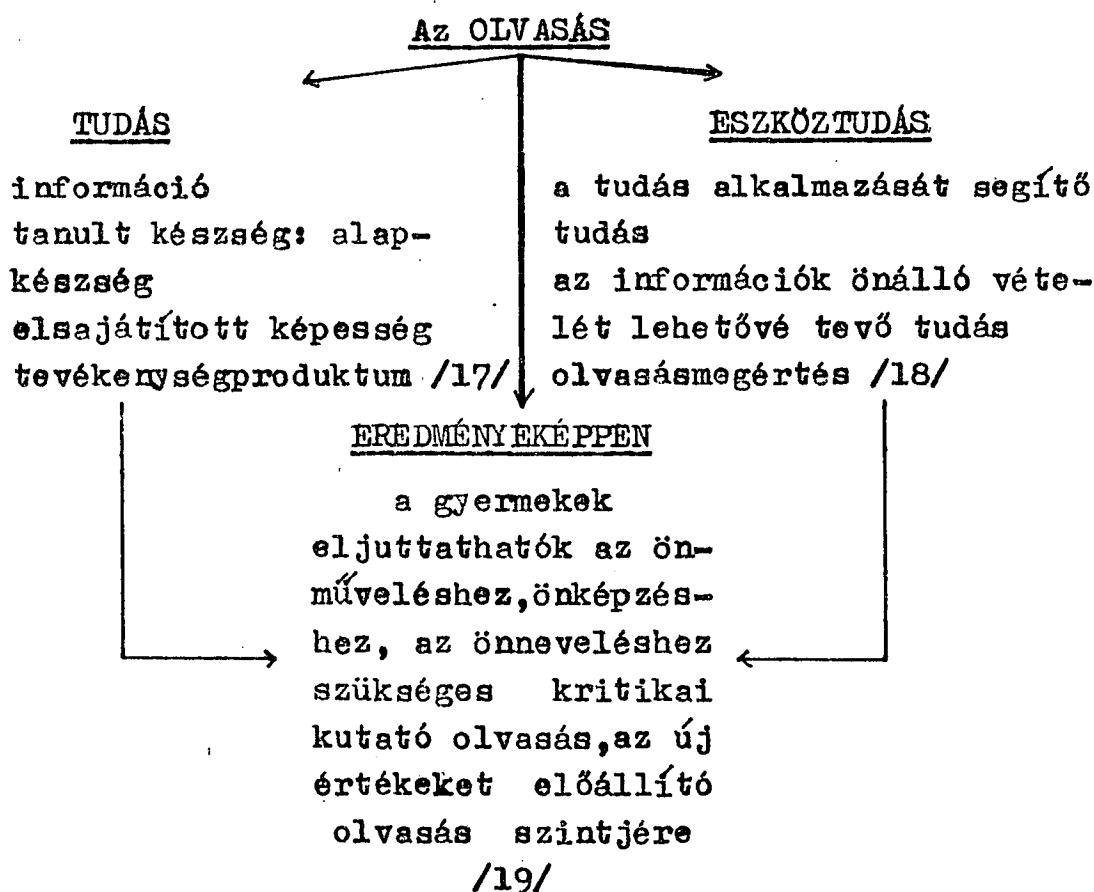
C/ ALAPOZÁS

1. Az olvasás: tudás - eszköztudás
2. Szemléletünk lényege
3. Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás
  - 3.1. alapelvei
  - 3.2. céltételezése
  - 3.3. feladatstruktúrája
  - 3.4. követelményrendszere
  - 3.5. tantárgy-pedagógiai javaslatai

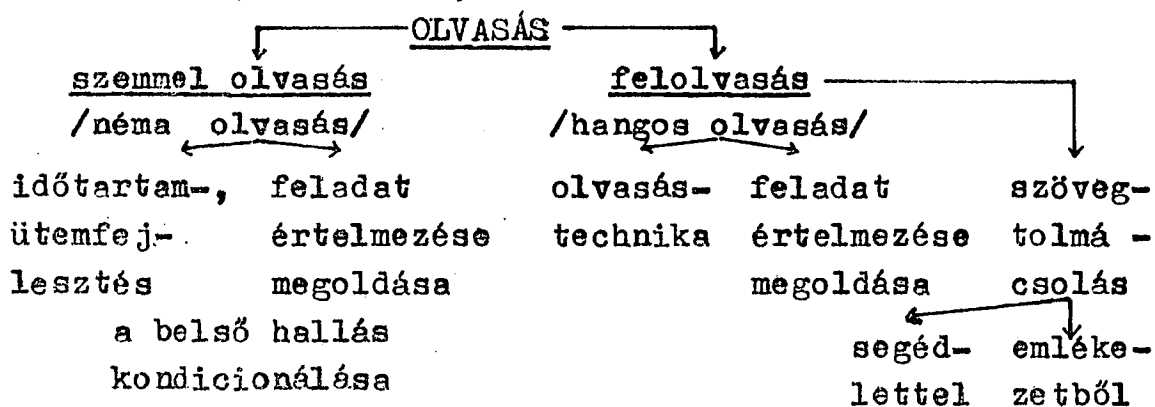

C/ ALAPOZÁS
=====

1. Az olvasás: tudás - eszköztudás

A fentiek realizálását segítik ezek a tevékenység-
kezdemények, előírások, utasítások:

Nyilvánvaló, hogy itt többről van szó, mint egy szaktárgy: az irodalom tanításának-tanulásának a többször, többféleképpen hangoztatott belügyéről!

Ki akartuk munkálni az olvasásfejlesztő iroda -
lomtanítás program készsége-, képességfejlesztő te-
vékenységeinek, munkaformáinak néhány fajtáját,
változatát, különös tekintettel az olvasásszokás
alakulására. Hittük, ma pedig már valljuk, mert
tudjuk, hogy az olvasásszokás előtérbe állításának

egyéni - családi - iskolai, valamint
egyéni - családi - könyvtári ügyé

növesztésének hatásdúsító, eredményességet javító
szerepe van

a könyvek világában való önálló munkálkodásban,
az eszköztudás jelentős javulásában.

2. Szemléletünk lényege

Az olvasásfejlesztő pedagógusnak a konkrét diák
egyéni, személyes adottságaiból, környezeti sa-
jáltságából, aktuális fejlettségéből kell kiindul-
nia, mivel az olvasóvá nevelés, az olvasásfejlesztés
differenciált pedagógiai tevékenység. Ezt tükrözi
szemléletünk lényege is:

a/ az OLVASÁS a kommunikációs nevelés, a nyelv-
használat-nevelés szerves része, tudniillik a
BESZÉDdel és az ÍRÁSSal szoros összefüggés -
ben működik;

b/ az értő-megértő olvasás képessége nélkül
az önálló tanulás,
az önálló ismeretszerzés,
az önművelés,
az önképzés elképzelhetetlen;

- c/ a gyermek legyen képes olyan színvonalon olvasni, hogy az olvasottakat
meg is értse,
fel is dolgozza,
be is építse

↓
S Z E M É L Y I S É G E

←   →
ismereti   -   érzelmi
/kognitív/   /affektív/
rendszerébe.

Kapcsolódunk DÁN KRISZTINA kutatási eredményeihez, amikor áttekintjük a minőségi olvasástudást befolyásoló objektív és szubjektív tényezőket, amelyek erőteljesen hatnak a képesség teljesítményére, eredmény-szintjeire /20/. Ezek a tényezők a következők:

- a/ az egyén
szociokulturális háttere;
értelmi, érzelmi fejlettsége;
beállítottsága:
az olvasáshoz,
az adott szöveghez;
előzetes ismeretei a szöveggel kapcsolatban;
b/ az iskolai nevelő-oktató tevékenység színvonala és minősége.

Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás programjának a kidolgozásakor feltétlenül figyelemmel voltunk azokra a tapasztalatokra, amelyek szerint a második osztálytól általában csökken az olvasásfejlesztés

- a/ pedagógiai szerepe;
b/ tantárgy-pedagógiai kidolgozottsága;
c/ oktatástechnológiai igényessége.

Ezért a gyermekek olvasáshoz, könyvhöz fűződő kapcso-

latát, valamint az olvasási készség részét képező magasabb rendű szellemi műveletek végeztetését kívántuk egybefogni az olvasási kultúra fejlesztése érdekében. A 10-12 éves tanulókkal foglalkozván mi az olvasási kultúra összetevői közül elsősorban ezeket kívántuk előtérbe állítani:

- a/ az olvasási motivációk
kognitív természetűek,
affektív jellegűek;
- b/ az olvasási szokások
az egyénnel kapcsolatosak,
a családban működők;
- c/ értékorientáció;
- d/ az olvasást meghatározó intézmények
iskola,
könyvtár,
könyvklub,
Kincskereső mozgalom
hatásrendszere;
- e/ az olvasásnak a/z ön/művelődésben megnyilvánuló szerepe;
- f/ az olvasásnak a kommunikatív tevékenységben való funkciója.

3. Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás

3.1. alapelvei

Az irodalmi nevelés középpontjába az olvasást állítottuk. A vele összefüggő készség- és képességfejlesztő munkát a következő kulcsfogalmak kibontásával, értelmezésével végezhetjük:

- a/ műértés;
- b/ alapkészség-művelés;

c/ élmények nyújtása és/vagy befogadása.

Az előbbi kulcsfogalmakat növendékeink aktuális fejlettségének ismeretében kell kidolgoznunk. Mi az alapelveket, a cél- és feladatrendszert, a tantárgy-pedagógiai javaslatokat, a taneszköz-együttest és az értékelést segítő szempontokat munkálhatjuk ki, vagyis a kiszemelt és az előkészített tudást. /21/

Az irodalmat tanító pedagógusnak a befogadással összefüggő feltételeket kell elemeznie, hogy olvasásfejlesztő irodalomtanítása minél hatékonyabb és eredményesebb legyen.

Következzenek az olvasásfejlesztő irodalomtanítás alapelvei!

3.1.1. Esztétikai - művészeti nevelés

1. A képszerű látásmód, továbbá az aszociációs képességeknek a fejlesztése alapvető irodalom-, művészetelméleti ismeretek feldolgoztatásával.
2. A kifejező, átélt, hangulatteremtő és pontos szövegtolmácsolás /adás-vevés/ képességének az elsajátítása.
3. Önállóságra nevelés /a fokozatosság érvényesítésével/ az értékek megítélésében.

3.1.2. Sokféle irodalom érje a gyermeket!

Tantárgyunk tanulásakor

1. a szépirodalmi alkotások feldolgozásán túl
2. az önnevelést segítő-fejlesztő egyéb irodalmi művekkel is ismerkedjenek meg a gyermekek.

3.1.3. Önművelés tanórán kívül is

Az irodalmi élmények, ismeretek

1. tanórai és

2. tanórán kívüli

megszerzése lehetőségeinek felfedeztetése, hasznosítása

2.1. szakkör, fakultáció;

2.2. könyvtár, levéltár, múzeum, mozi, színház;

2.3. író-olvasó találkozó;

2.4. kirándulás;

2.5. audiovizuális eszközök stb.

bevonásával az önképzés, az önművelés, az önnevelés érdekében.

3.1.4. Funkcionális tevékenykedtetéssel a személyiségért

A kommunikáció alapvető készségeit: beszéd és olvasás, valamint írás, úgy fejlesszük, aktivizáljuk egymást erősítve, hogy a tevékenykedtetés-munkáltatás /mindinkább/ az irodalmi mű új értékeit előállító - alkotó olvasását jelentse.

1. Beszéd

1.1. Az esztétikailag is megnyerő beszédtechnika - a hangzósság eszközeivel - biztosítsa a zavarmentes kommunikációt.

1.2. A szókincs gondozása-gyarapítása tegye lehetővé

1. a pontos, szakszerű;

2. a világos, értelmes;

3. a hírértékű

nyelvi szerkezetek alkotását.

2. Olvasás

- 2.1. A megértő olvasás fejlessze az információértő és -feldolgozó készséget.
- 2.2. A bíráló-elemző olvasás segítse a szöveg értékelő tanulmányozását.
- 2.3. A problémamegoldó olvasás járuljon hozzá egy jobb minőségű információ megalkotásához.

3. Írás

A nyelvtani-stilisztikai szempontok figyelembevételével szerkesztett szövegek

- 3.1. értelmes gondolatokat;
- 3.2. egészséges érzelmeket;
- 3.3. humánus szándékot
fejezzenek ki
- 3.4. rendezett;
- 3.5. olvasható
írásképpel.

3.1.5. A világkép és az erkölcs fejlesztése

Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás egész rendszere:

1. alapelvei;
  2. céltételezése;
  3. feladatstruktúrája;
  4. követelményrendszere;
  5. művelődési szemelvénygyűjteménye;
  6. irodalom-, művészetelméleti fogalomkészlete;
  7. tevékenykedtető-munkáltató feladategyüttese;
  8. tantárgy-pedagógiai vonatkozású javaslatai
- járuljanak hozzá, hogy a gyermekek magatar-

tásában, kiállításában nyilvánuljon meg az emberi méltóság tisztelete, az emberhez, az emberiséghez méltó erkölcsi tartás, a felelősségteljes alkotómunka.

3.2. Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás célja

a tapasztalás-kommunikáció-gondolkodás információforrásokból minél több leképezési móddal közölt és minél több csatornán terjedő, áramló összehangolt hatás érje a növendékeket, hogy ezáltal irodalmi élmények nyújtásával és/vagy befogadásával fejlődjék

- 2.1. az önképző, önnevelő, önművelő szándékuk;
- 2.2. az alkotómunka iránti vonzalmuk;
- 2.3. az ember iránti tiszteletük;
- 2.4. a világról alakuló fel fogásuk, képük.

3.3. Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás feladatstruktúrája

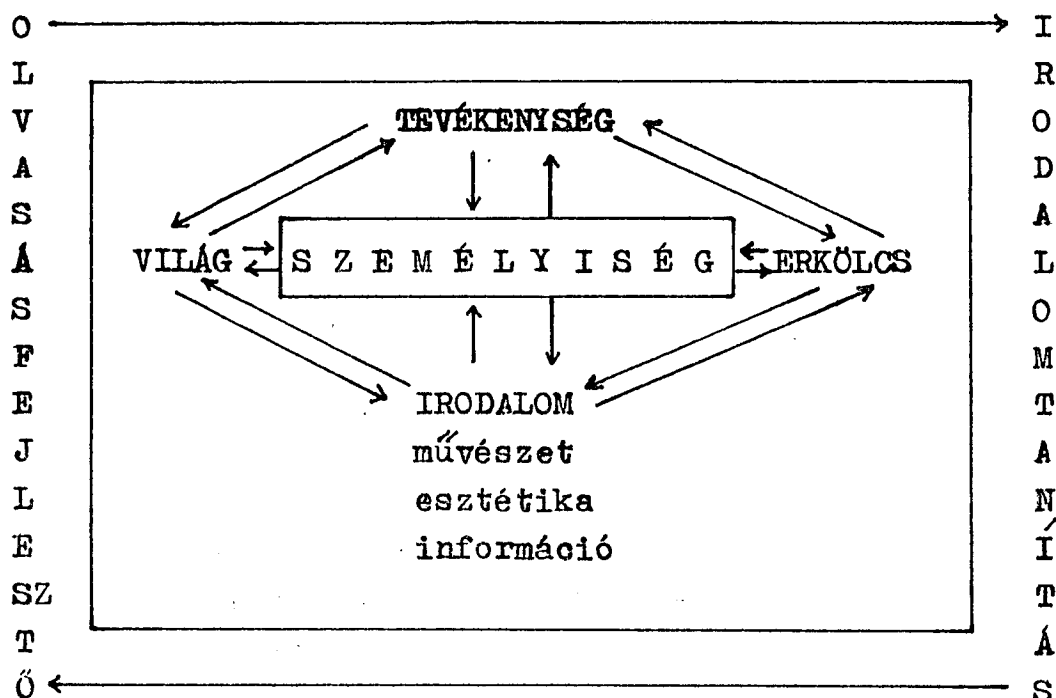
tudják a gyermekek /kommunikációs ismere - teik birtokában/ új értékeket előállító és alkotó gondolkodással az őket körülvevő, a rájuk hatással levő információkat feldolgozni, hogy:

- 3.1. beszédükkel;
- 3.2. megértő, bíráló-elemző, problémamegoldó olvasásukkal;
- 3.3. alkotó írásukkal

részesei lehessenek a környezetükben és/vagy a világban zajló eseményeknek, folyamatoknak.

Az alapelvek, a céltételezés és a feladatstruktúra ismeretében így summázható az olvasásfejlesztő irodalomtanítás:

A helyes irodalomolvasási képességnek sok összetevője van. Az irodalomolvasás sokrétű: a kommunikációelmélet, az irodalomelmélet, a pszichológia és a pedagógia, valamint a tudástechnológia aspektusaiból valósítható meg.

Meggyőződésünk:

Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás programjának kidolgozásával, annak következetes alkalmazásával

az információra fogékonyabb,

a kommunikációban alkotóbban résztvevő,

az önképzésben, az önnevelésben, az önművelésben igényesebb gyermekeket tudunk - velük és környezetükkel együttműködve - olvasóvá, könyv-, könyvtárhasználóvá formálni.

3.4. Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás követelményrendszere

Az értékelésről vallott felfogásunk kialakulásában meghatározó szerepet játszottak CSAPÓ BENŐ kutatásai, valamint a teszteléssel kapcsolatban kifejtett gondolatai.

„Az értékelés a pedagógiai folyamatok egyik alapszakasza, a visszacsatolás funkcióját látja el. /.../" /22/

A tanulók könyv-, könyvtárhasználatra épülő igényességének folyamatos fejlesztése az önálló feladatmegoldáson és az olvasással összefüggő tevékenységük permanens értékelésén át vezet. Nemcsak a gyermekeket, hanem szüleiket és önmagunkat is - összes - ségében: az olvasásfejlesztő folyamat résztvevőit - tájékoztatjuk az elemzés-értékelés alkalmával arról, hogy a tananyag-elsajátításban, továbbá a készségek, képességek fejlődésében hol tartanak az egyes tanulók, illetőleg a közösségeik.

Az olvasásszokás alakulásáról, az irodalmi műveltség szintjéről visszajelzéseket kell kapnunk, hiszen világosan kell látnunk a gyermekek aktuális fejlettségét, olvasottságát. Ezek az információk motiváló tényezők lehetnek a tanulók számára /is/. Akkor lehetünk nyugodtak az olvasásfejlesztő irodalomtanítás pedagógiai folyamatainak tervezése során, ha a diákokról /olvasókról/ gyűjtött információk nemcsak mennyiségükben, hanem minőségükben is hírértékűek, így eligazodást, tervezést, fejlesztést segítők.

Az olvasásfejlesztést segítő, felmérő és értékelő tevékenységünket a tárgyilagosság, a megbízhatóság és az érvényesség jellemezzék. Ezekkel az elvárásokkal

szembesítettük a feltevéseinkben kialakított, majd a gyakorlatban megmértetett követelménykereteket.

A GYERMEK

aktuális fejlettségének megfelelően

1. olvasson némán - adott idő alatt, pl.: percenként - előírt mennyiségű szótagot;
2. olvasson hangosan - előzetes felkészülés után-meghatározott követelmények szerint;
3. tolmácsoljon verses, valamint prózai műveket,-részleteket megbeszélte és/vagy önállóan választott szempontok alapján;
4. tekintsen át rövidebb-hosszabb szövegrészleteket egységben:
  - 4.1. az események mentén;
  - 4.2. a lényeges információk:
    1. szereplők, jellemek;
    2. helyszínek;
    3. időpontok stb.felismerésével-értelmezésével;
  - 4.3. ismerje fel a nyelvi, stilisztikai, poétikai kifejezési módokat, eszközöket - ezek funkcióját;
  - 4.4. fejtse ki az író, a költő műbe foglalt üzenetéről saját állásfoglalását;
5. végezze el a megértést igazoló utasításokat és feladatokat:
  - 5.1. segítséggel;
  - 5.2. önállóan;
6. szerkessze meg véleményét, értéktételezt az olvasottakról rövidebb-hosszabb szövegműben!

Akár rövidebb, akár hosszabb szövegműveket konstruálnak is növendékeink - az olvasottakról szóló beszámolásuk alkalmával -, mindenképpen tisztában kell

lenniök a bekezdésnyi szövegművek értékével, fontosságával, szerepével, tudniillik:

"... A bekezdésnyi szövegmű, vagyis a szövegmű értékű bekezdés a szövegtan »egyszerű mondat« -a: rövid terjedelme ellenére is befejezett, egész közlés - miként teljes értékű mondat az egyszerű mondat is; továbbá egyaránt vizsgálható benne az egész és a rész. /.../" -

írja BÉKÉSI IMRE arról a szövegegységről, amely szövegszerkesztés-tanításunknak is sarkalatos kérdésévé vált. /23/

A „kimenetszabályozott” olvasásfejlesztő irodalomtanításban természetszerűleg több lehetőséget, nagyobb megvalósítási esélyt kapnak a gyermekek a tanórán és az iskolán kívül szerzett könyv-, könyvtárhasználati ismereteknek /tanult szabályozási rendszereknek/

az olvasmányfeldolgozó,
a szövegértelmező,
a szépirodalmi alkotást interpretáló

művelési készségek, általános képességek, tudásfunkciók kivitelezésében, begyakorlottsági szintjük erősítésében, fejlesztésében.

3.5. Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás tantárgypedagógiai javaslatai

Az olvasástanítás nem csak technikai kérdés! - állítjuk, akik e szerint a program szerint tanítunk. Mi tartalmi részének nevezzük az olvasás szokássá válását; azt, hogy nem múlik el egyetlen nap sem a könyv, az olvasás nélkül, tulajdonképpen az információfel-dolgozás, az önművelés nélkül. /A „könyv” kifejezést,

fogalmat itt csak jelzésnek használtam az információ-hordozók népes táborából!/
Az iskola felelőssége most is óriási... Tanítson meg olvasni, azután olvastatni /információt feldolgozni, sőt értékelteni is az olvasottakat/!

Abból kiindulván, hogy az 5. osztályba lépő gyermekek képesek teljesíteni az előírt követelményeket, az olvasásfejlesztő irodalomtanítás feltétlenül továbblép

- az irodalomolvasztatásban;
- az információk feldolgoztatásában;
- az önművelés igény szintjének növelésében.

A továbblépés a verbális kommunikáció alapvető, lényegeset jelentő készségeinek: a beszédnek, az olvasásnak, valamint az írásnak az alkalmazásával és fejlesztésével teljesíthető. /24/ A jelenleg forgalomban levő általános iskolai irodalomkönyvek szemelvényválasztásának a rendezőelvét, továbbá szemelvényanyagának a körét megfelelő korrektségű vizsgálattal elemezni, értékelni kellene a további hasznosítás, illetőleg alkalmazás végett.

De nem elégedhetünk meg azzal, hogy csak az irodalomkönyvekben található szépirodalmi, tájékoztató, továbbá kérdést, előírást, utasítást, feladatot tartalmazó szövegeket ismerjék a gyermekek. El kell érünk, hogy a tanórákon, az iskolán kívül is minél többet olvassanak, ezeknek az információknak a befogadásáról pedig adjanak számot

BESZÉDben

- a/ a szókészlet:
gyarapításával, jelentésnek megfelelő használatával;
- b/ a nyelvi szerkezetek:
szószerkezetek, mondatok, bekezdésnyi szöveg-

művek, szövegek alkotásával;

OLVASÁSban

- a/ a szövegértés bizonyításával;
- b/ a szöveg bíráló-elemző olvasásával;
- c/ a felmerült problémákat megoldó olvasással;
- d/ a /szép/irodalmi szöveg kifejező, átélt, hangulatteremtő tolmácsolásával;

ÍRÁSban

- a/ kifejező és/vagy
- b/ tájékoztató és/vagy
- c/ befolyásoló
mozzanatokból építkező írással.

Mivel a legkülönbözőbb környezeti hatások érik tanítványainkat, a legkülönbözőbb szövegekkel /információkkal/ is találkozhatnak. Ezért

az irodalmi kódrendszer sajátosságaival rendelkező alkotások;

- a tudományos-ismeretterjesztő szakszövegek;
- a publicisztikai szintű írásművek;
- a propagandairatok;
- a reklámszövegek stb.

is bekerülhetnek érdeklődésük erőterébe, tehát nem csak esztétikai értékkel bíró alkotásokat olvas/hat/-nak /el/.

Mi a teendő?

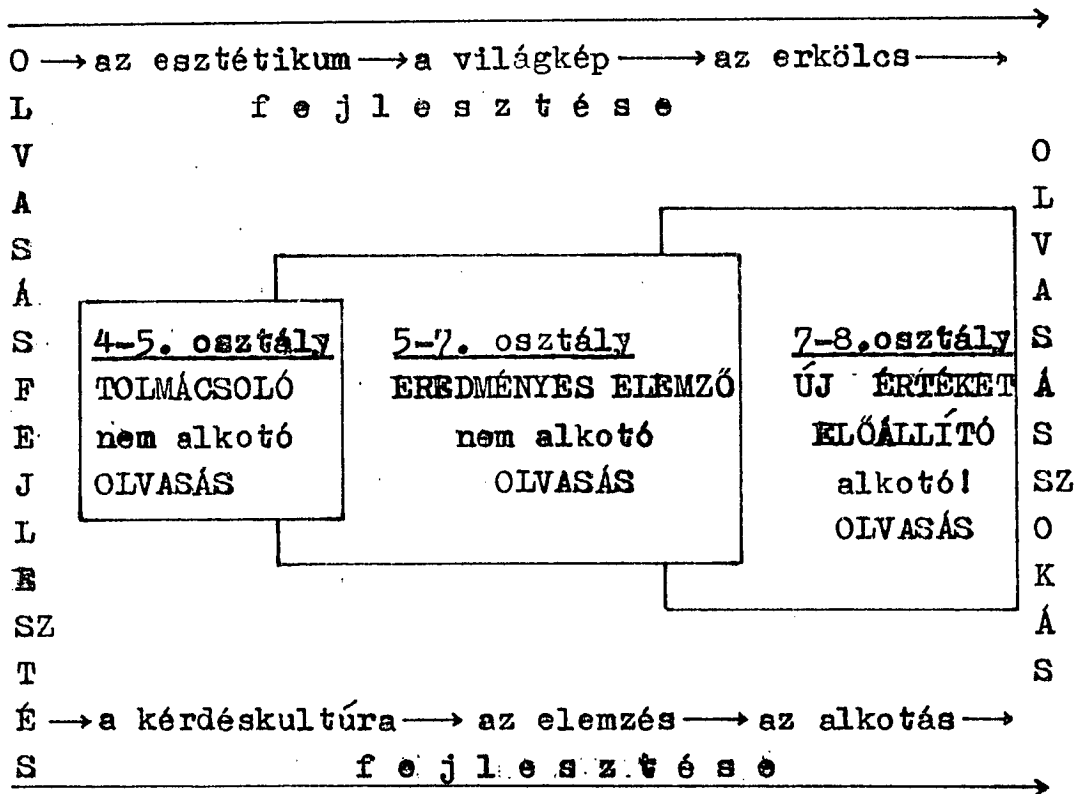
A teljes kommunikációs rendszer működtetésével sokféle irodalmi szöveggel szembesíteni a növendékeket:

- a/ az olvasáskultúrájuk;
- b/ az információfeldolgozó készségük fejlesztése, gondozása érdekében.

Olvasásfejlesztő irodalomtanításunknak gondolkodásra, az információk tevékeny feldolgozására kell kész-

tetnie a növendékeket /is/. Biztatással, helyesléssel, elismeréssel, dicsérettel, jutalmazással, meggyőzéssel, s legfőképpen: példamutatással végezzük munkánkat!

Abból a feltételezésből kiindulva, hogy a 10. év körüli gyermekek /4-5. osztály/ az olvasás technikáját biztonságosan elsajátították, célul az olvasás erőnléti állapotának fejlesztését és/vagy fokozását tűzhetjük ki.

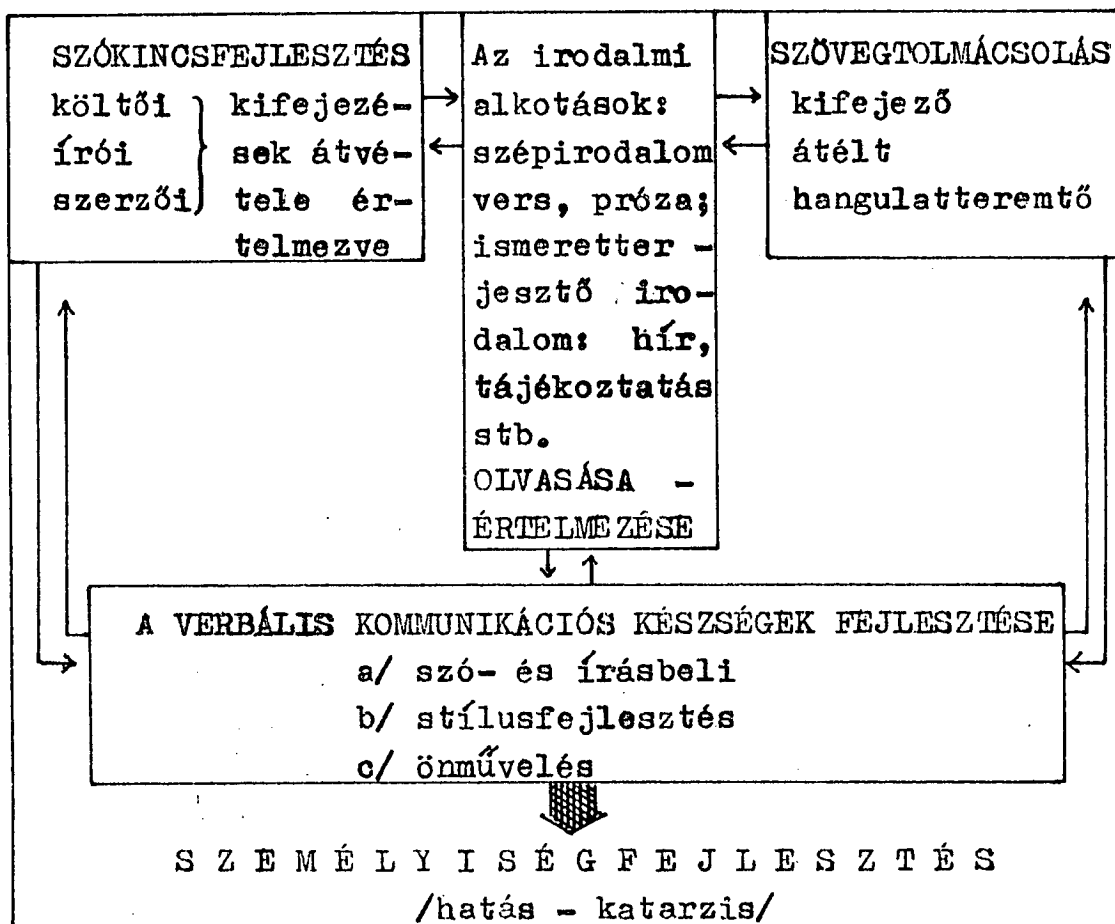

Mit tehet az irodalmat tanító pedagógus tanítványai

- verbális kommunikációs készségeinek;
- alkotó, új értékeket teremtő gondolkodásának;
- aktuális fejlettségének tartalmasabbá tételéért?

Az itt következő összefüggésrajz az olvasásfejlesztő irodalomtanítás gondolatvilágát, feladatrendsze-

rét kívánja átfogni.

Valamennyi, gondolkodtatással, illetőleg gondolkodással átszőtt tevékenység kiindulópontja az irodalmi alkotás olvasása-értelmezése. A szókincs gondozása és a nyelvi szerkezetek alkotása is a műközpontú olvasásfejlesztésből kiindulva válik tartalmassá. Az esztétikai élményt nyújtó szövegtolmácsolás kétpólusú: a felolvasó /adó/ és a hallgató /vevő/ kapcsolatának a középpontjában az irodalmi mű áll. A mű készítette a tolmácsolót /adó/ az alkotás előadására, bemutatására, s ugyanez a mű ösztönözte a befogadót /vevő/ az alkotás - remélhetőleg - mélyebb megismerésére.

Az olvasás, értelmezés, szókincsfejlesztés, szövegtolmácsolás tevékenységformák a beszéd, az olvasás és

írás készségét, tágabban az önművelés képességét, összességében a személyiség kommunikációs képességét, a tudástechnológia szempontjából: magát a TUDÁSt fejlesztik. /25/

Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás nem korlátozódik csak az iskolára! Építünk az iskolán kívüli nevelési-önművelési eredményekre, hatásokra, szempontokra is. Hogy az olvasási folyamatot teljessé tehessük, az olvasás személyiségformáló-önművelő vonatkozásaival számolnunk kell. Ennek a folyamatnak a működését LUKÁCS GYÖRGY így láttatja:

„Az egynemű közeg irányító-felidéző hatalma betör a befogadó lelki életébe, leigazza világszemlélése szokásos módját, mindenekelőtt egy új világot kényszerít rá, új vagy újonnan látott tartalmakkal tölti meg, és éppen ezzel arra bírja rá, hogy e világot megújult, megifjodott érzékszervvel és gondolkodásmóddal felvegye magába. Az egész ember ember egészévé történő átváltoztatása mind tartalmilag, mind formailag, mind ténylegesen, mind potenciálisan kitágítja a befogadó lelkivilágát. Új tartalmak áramlanak belé, amelyek élménykincsét növelik, és miközben a mű egynemű közege úgy irányítja, hogy ezeket befogadja és elsajátítsa, kifejlődik észlelőképessége is, hogy ezeket az új tárgyiassági formákat, vonatkozásokat stb. mint olyanokat felismerje és élvezze. /.../” /26/

"... az olvasás: fölfedezés,
többet tudunk meg önmagunk -
ról, a világról, a múltról, a
jelenről, a jövőről, ha rend-
szeresen és figyelmesen ol-
vasunk. Az olvasás megisme-
rés, az élettapasztalat gya-
rapítása."

/Fried István/

IV. rész

D/ MEGVALÓSÍTÁS

1. Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás előkészítése
2. Információk az olvasásfejlesztéssel kapcsolatban
3. Képek 10-11 éves olvasóinkról kérdőív alapján
4. Olvasásfejlesztő irodalomtanítás a gyakorlatban
5. Az olvasásszokás fejlesztésének eddigi
tapasztalatai
6. Javaslatok az olvasásfejlesztő irodalomtanítás
továbbgondozására
7. Hogyan? Tovább az olvasásszokás fejlesztéséért!

D/ MEGVALÓSÍTÁS
=====

1. Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás előkészítése

Az 1988-89. tanévtől folyamatosan végezzük Bács-Kiskun megye több általános iskolájában az olvasásfejlesztő irodalomtanítás előkészítését és gyakorlati megvalósítását. Ezekben az intézményekben:

Fazekas Gábor Utcai Általános Iskola, Kiskunhalas;

Jánoshalmi Általános Iskola;

Kelebiai Általános Iskola;

Kiskunhalasi Általános Művelődési Központ;

Mélykúti Általános Iskola;

Petőfi Sándor Általános Iskola, Szabadszállás;

Vörösmarty Mihály Általános Iskola, Bácsalmás

az olvasásfejlesztő irodalomtanítás fontosságát nemcsak egyes magyartanárok, hanem az iskolavezetők, illetőleg a pedagógusközösségek is felismerték, tenniakarásukhoz könyvtár-pedagógus kollégáik is csatlakoztak.

Programunk elgondolásaihoz fokozatosan kapcsolódtak a szülők. Tudunk róla, hogy eredményesen folyik a házi könyvtárak megteremtése, valamint állományuk, készletük gyarapítása.

Így a pedagóguskollégák tenniakarása - minden érdekelttel együttműködve - hatékonyabb, eredményesebbé vált. A tankönyv + más könyv típusú olvasókból sokkönyvű, könyvtárhasználóvá, információfeldolgozó, információértelmező olvasókká válnak növendékeink, s az olvasás számukra - is! - lételem.

Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás programjának, továbbá a megvalósítás kezdeti lépéseinek a kidolgo-

zásába bevontuk az érdekelt irodalomtanárokat és a környezetükben dolgozó könyvtárpedagógus kollégákat is. Az alábbi problémafelvetések indították el a közös gondolkodást:

1. Hogyan látják feladataikat az olvasásfejlesztő pedagógusok?
2. Az oktatási folyamat az olvasásszokás alakításának menetében.
3. Az 5. osztályosok rendszeres olvasóvá válásának jellemzői felmérések tükrében.
4. Javaslatok a program megvalósítására:
  - 4.1. célkitűzés
  - 4.2. feladat-meghatározás
  - 4.3. technológiák

a tanulók egész személyiségét aktivizáló olvasásfejlesztésre, melyek messze túlmutatnak az elsődlegesen emlékezetbevésést és figyelemkoncentrációt igénylő állásponton, ezáltal kitüntetett szerepet szánunk az önálló tanulási képesség és a permanens önművelési képesség kialakításának és/vagy továbbfejlesztésének.

Az 5. osztály feladata az olvasásfejlesztésben: alapozó jellegű. E munka sikerét döntően meghatározza, hogy a pedagógusok, a szülők, a gyermekek

- a/ mennyire tudnak szemléletükben igazodni az olvasás újszerű értelmezéséhez;
- b/ mennyire látják az önálló olvasmány-/szövegválasztás, olvasás - megértés - befogadás, önnnevelés - önművelés képességének fejlesztésével kapcsolatos feladataikat;
- c/ mennyire ismerik a megvalósítás lehetőségeit.

2. Információk olvasásfejlesztéssel kapcsolatban

Az 1988-89. tanévben az alábbi általános iskolákban végeztem adatgyűjtést:

Bácsszőlős	részben osztott kisiskola
Harkakötöny	8 tanulócsoporthos iskola
Jánoshalma	városi iskola diákotthonos közösségekkel
Kisszállás	16 tanulócsoporthos, diákotthonos és falubeli gyermekeket nevelő általános művelődési központ
Kunbaja	16 tanulócsoporthos iskola
Kunfehértó	állami gondozottakat is tanító 16 csoporthos általános művelődési központ
Mélykút	24 csoporthos, ének-zene tagozatos, nagyközségi iskola
Pirtó	részben osztott kisiskola
Tompa	24 tanulócsoporthos, diákotthonos, a tehetséggondozást csoporthontásban végző nagyközségi iskola
Zsana	részben osztott kisiskola

Ezekre a kérdésekre kértem és kaptam bőséges, feltétlenül hasznosítandó információköteget:

1. A néma és a hangos olvasás **TECHNIKÁJÁT** eredményesen fejlesztő módszerek.
2. Az értő /szövegértelmező/ olvasás **EREDMÉNYES-SÉGÉT** elősegítő módszerek.
3. Az olvasmányélmények **ÍRÁSBELI** megőrzését biztosító módszerek.
4. A hangulatteremtő **SZÖVEGTOLMÁCSOLÁST** /vers-, prózamondás, felolvasás/ javító módszerek.
5. Az eredményes **KÖNYV-, KÖNYVTÁRHASZNÁLATOT** segítő módszerek.

6. Az olvasást ÉLETSZÜKSÉGLETTÉ tevő módszerek /a családban, az iskolában, az egyén mindennapjaiban/.

A 10 iskolából érkezett adatokat így összesí-
tettem:

Iskola	A kérdések sorszáma és a hasz- nosítható adatok						
	1.	2.	3.	4.	5.	6.	ÖSSZ.
Bácsszőlős	3	3	3	3	4	3	19
Harkakötöny	8	7	5	10	4	2	36
Jánoshalma	75	37	9	42	10	15	188
Kisszállás	3	1	1	1		1	7
Kunbaja	20	19		21	12	11	83
Kunfehértó	8	5	5	6	4	7	35
Mélykút	3	4	4	4	5	3	23
Pirtó	2	20		3	3	3	31
Tompa	6	6	3	3	5	5	28
Zsana		1	4	5	6		16
ÖSSZESEN	128	103	34	98	53	50	466

Szeretném hangsúlyozni, hogy - kérésemre csak azokat a módszereket, eljárásokat, ötleteket írták le pedagógustársaim, amely megoldások jelentősen segítették eddigi olvasásfejlesztő munkájukat. Ismerkedjünk meg ezekkel!

1. A néma és a hangos olvasás TECHNIKÁJÁT
eredményesen fejlesztő módszerek

bemondó olvasás

bíráló, önelemző felolvasás magnó segítségével
csalíolvasás

dramatizáló olvasás
esztétikai szempontú válogató felolvasás
hangerőváltásos felolvasás
hangsúlyjelölő olvasás/felolvasás
hiányos mondatok pótlása olvasás/felolvasás közben
hibajelölő olvasás
hibás szöveg javító-helyes olvasása/felolvasása
hibától hibáig való felolvasás
illusztráló olvasás/felolvasás
jel- és szókeresés
lényegkereső olvasás
néma olvasást hangossal váltó/váltakoztató felolvasás
néma staféta
szokatlan betűtípusok olvasása/felolvasása
szünetjelölő olvasás/felolvasás
tempógyorsító felolvasás
válogató olvasás/felolvasás

2. Az értő /szövegértelmező/ olvasás
EREDMÉNYESÉGÉT elősegítő módszerek

állásfoglalás az olvasottakkal kapcsolatban:

cselekmény,
szereplők,
helyszínek,
stílusesszközök stb.

az el- és/vagy felolvasott szöveg

tömörítő,
részletező,
dramatizáló,

bíráló elmondása, ismertetése

beszámoló különböző szempontok szerint

címadás

cselekményindítás, -folytatás

értelmező válogatás

feleletválasztásos olvasás/felolvasás

hiányos mondatok pótlása olvasás/felolvasás közben
lényegkiemelő olvasás/felolvasás
mondatkiegészítéssel olvasás/felolvasás
némán - szemmel - olvasott szöveg ellentétes je-
lentésű előadása
rajzos illusztráció
szemelvényválogató olvasás és felolvasás
szóelemző olvasás
szókincsfejlesztéssel olvasás
szövegek tagolása
szövegértelmezés
ünnepi foglalkozás:
helyesejtési verseny,
mesemondás,
verstolmácsolás stb. előkészítése, megrendezése
vita az olvasottakról:
problémafelvetés,
érvelés - indoklás - cáfolás - bizonyítás
állásfoglalás

3. Az olvasmányélmények ÍRÁSBELI megőrzését biztosító módszerek

az értelmi és/vagy érzelmi hatás rögzítése
feleletterv készítése
feljegyzés - jegyzetelés
a jegyzetelés technikájának tanítása
a jegyzeteltek rendezése
a jegyzetanyag bővítése/szűkítése
„Ha a helyében lettem volna...” - én-fogalmazás -
E/1. személyű szöveg szerkesztése
hiányos vázlat
kiegészítése
elemzése
bírálata
műelemzés/műértelmezés megadott/választott szem-

pont/ok/ alapján

egyezések

különbségek

a létrehívó /ihlető/ körülmények

az események /cselekmény-csomópontok/

a felépítés

a nyelvezet

a hangnem és a hangulat

a műfaj

a verselés és a rímek

olvasmánynapló vezetése

a mű címe, írója, kiadója, a kiadás ideje

a mű legfontosabb ismérvei: cselekmény, szereplők,
szerkezet, nyelvezet stb.

a mű hatása

rejtvénykészítés az olvasottakról

töredékes feljegyzés

kiegészítése

elemzése

bírálat

vázlatszerkesztés

4. A hangulatteremtő SZÖVEGTOLMÁCSOLÁST /vers-, próزامondás, felolvasás/ javító módszerek

a helyesejtési versenyek jelrendszerének alkalmazása

a nemverbális nyelvi eszközök, közlésformák

megismertetése

gyakoroltatása

helyes alkalmaztatása

az alkalmazottak értékelése

a tolmácsolt szövegek hatásának elemzése

a tolmácsolás módjának értékelése

dia-, videó- stb. képsorhoz kísérszöveg előadása

dramatikus játékok

felkészítés vers-, próزامondó, felolvasó versenyekre

hangsúlyjelölés és alkalmazása

„Hogyan kérdezzük a kérdést?” - a kérdő mondatok intonálása
irodalmi kirándulás
irodalmi tárlatvezetés sok-sok szépirodalmi szöveg felhasználásával
megemlékezés íróról, költőről
művészi előadások meghallgatása, megtekintése, ezek elemzése
példaadó tanári szövegtolmácsolás
szövegmondás: a közlés - sokféle - szándékának megfelelően
szövegtranszformáció
szünetjelölés és alkalmazása
társas beszédhelyzetekben olvasmányélmények feldolgozása változatos szempontok alapján
„Te hogyan mondanád?” - párbeszédes stb. részletek felolvasása; az olvasottak /a teljesítmény/ értékelése
ünnepi irodalomórák a sokféle szövegtolmácsolás jegyében

5. Az eredményes KÖNYV-, KÖNYVTÁRHASZNÁLATOT segítő módszerek

a katalógus
elméleti ismerete: fajtái, felépítése stb.
gyakorlatban történő felhasználása
a könyvkölcsönzés szokásának gondozása
a könyvtárhasználat szakkifejezéseinek megtanítása, alkalmaztatása
a könyvtári betűrend alkalmazása
állományrendezés
a rádió és a televízió könyvajánlásainak nyomonkövetése
beszámoló szabadon választott olvasmányból
bibliográfia készítése

irodalmi totó szerkesztése
irodalomóra az iskolai stb. könyvtárban
könyvcímek besorolása
könyvek ajánlása elolvasásra vagy újraolvasásra
könyvek válogatása és rendezése megadott vagy önálló-
an kiszemelt szempont alapján
könyvklub működtetése
olvasósarok az irodalmi faliújságon
„Olvastam - ajánlom neked is...”
saját könyvtár kialakítása és/vagy fejlesztése
szaktantermi könyvtár kialakítása és gondozása
szótár- és lexikonkezelés

6. Az olvasást ELETSZÜKSÉGLETTÉ tevő módszerek
/a családban, az iskolában, az egyén min-
dennapjaiban/

a házikönyvtár bővítése
a könyvajándékozási szokás kialakítása
a könyvkölcsönzés rendszeressé tétele
a tanulók közötti könyvcserék szokásának fejlesztése
„Egy ünnep: egy könyv” mozgalom
író/költő - olvasó találkozó szervezése
iskolai - irodalmi - kiadvány szerkesztése
képes-, verseskönyv készítése olvasásra ajánló szán-
dékcal
Kincskereső kör szervezése, működtetése
könyvajánlás - gyermek/nevelő:
    családnak
    osztálynak
    szülőknek
látogatás a lakóterületen kívüli könyvtárba,
Móra könyvklub szervezése, működtetése
olvasmányjegyzék készítése
olvasónapló vezetése
újság- és folyóiratolvasás, folyóiratszemle

3. Képek 10-11 éves olvasóinkról kérdőív alapján

Az 1988-89. tanév kezdetén 4 általános iskola egy-egy 5. osztályában kérdőív alapján tanulmányoztam 10-11 éves olvasóink

kapcsolatait /szociokulturális tényezőit/,
olvasásszokásait /a családtagokét is/,
házi könyvtárának legfontosabb adatait.

A következő iskolák és osztályaik voltak az adatszolgáltatók:

Fazekas Gábor Utcai Általános Iskola, Kiskunhalas:
sporttagozatos 5.-esek;

Kiskunhalasi Általános Művelődési Központ általános iskolája: városi beiskolázású, nem tagozatos 5. osztály;

Jánoshalmi Általános Iskola: diákotthonban lakó, a külterületről beiskolázott /halmozottan hátrányos helyzetű/ 5. osztályosok;

Mélykúti Általános Iskola: ének-zene tagozatos 5.-esek.

Lássuk a kérdőívet!

Szervusz, ifjú olvasótársam!

Kérlek, segíts nekem, hogy közreműködéseddel sok értékes tapasztalatot gyűjthessek a 10-11 éves olvasókról!

Válaszaidd nyomán jobban megismerhetem korosztályod iskolai, iskolán kívüli, otthoni kapcsolatait. Feljegyzéseid alapján többet fogok tudni az 5. osztályosok és családtagjaik olvasásszokásairól. Ha Te is úgy akarsz, képzeletben betekinthetek otthonod könyvtárába is. Ugye elárulod, hogy mit olvasol legszívesebben?

1. Szüleimről

a/ édesapám foglalkozása: _____

b/ édesanyám foglalkozása: _____

2. Példaképeimről

a/ otthon: _____

b/ az iskolában: _____

c/ iskolán kívül: _____

3. Olvas-e a családom?

a/ szüleim: igen nem időnként

b/ Mennyi időt? _____

c/ Mit olvasnak? _____

d/ Ki kinek miről olvas? _____

4. Olvasmányaim kiválasztásáról

a/ Ki segít /ad tanácsot/ az olvasnivaló kiválasztásában? _____

b/ Miért ő? _____

5. Arról, hogy olvasok-e...

a/ igen nem időnként

b/ időtartama: _____

c/ Mit olvasok? _____

d/ Szeretek-e olvasni? _____

Miért? _____

6. Házi könyvtárunkról

a/ A család könyvtárának jellemzői /van-e, a kötetek száma kb. stb./ _____

b/ Saját könyvtáramról: _____

7. Hogy melyik könyvről beszélnek szívesen?

_____

Köszönöm válaszaid!

Szervusz!

A szülők foglalkozásának vizsgálatakor képet szeretnénk volna kapni arról a szellemi környezetről, ahonnan az iskolába érkeznek azok az 5.-eseink, akik részt vesznek az olvasásfejlesztő irodalomtanítás program megvalósításában.

Általános iskola	apa foglalkozása				
	fizikai		értel- miségi	alkal- mazott	össze- sen
	ipari	mg-i			
Fazekas Gábor Utcai /28 fő/	10	-	10	8	28
Kiskunhalasi ÁMK /31 fő/	17	1	8	5	31
Jánoshalmi /29 fő/	2	23	2	2	29
Mélykúti /30 fő/	14	8	4	4	30
Összesen /118 fő/	43	32	24	19	118

Általános	anya foglalkozása					
	fizikai		értel- miségi	alkal- mazott	htb.	össze- sen
	ipari	mg-i				
Fazekas Gábor Utcai /28 fő/	5	-	5	17	1	28
Kiskunhalasi ÁMK /31 fő/	4	1	3	19	4	31
Jánoshalmi /29 fő/	-	14	1	6	8	29
Mélykúti /30 fő/	3	4	2	18	3	30
Összesen /118 fő/	12	19	11	60	16	118

Példaképeikről adott válaszaik kapcsolatrendszerükbe engednek villanásnyi betekintést.

Példaképek		Általános iskola				
		Fazekas G. Utcai /28/	Kkhalasi ÁMK /31/	Jhalmi /29/	Mkúti /30/	Együtt /118 fő/
A	apu	12	17	8	9	46
	anyu	12	19	11	6	48
	rokon	4	9	6	9	28
	nincs	3	-	7	8	18
	összesen	31	45	32	32	140
B	pedagógus	12	9	17	20	58
	osztálytárs	12	5	9	6	32
	nincs	4	17	3	4	28
	összesen	28	31	29	30	118
C	barát	6	8	4	6	24
	rokon	3	-	7	4	14
	szomszéd	2	3	3	5	13
	tv-sztár	-	3	6	3	12
	nincs	17	17	9	12	55
	összesen	28	31	29	30	118
Együtt /A-B-C/		87	107	90	92	376

Megtudhattuk, hogy

A/ apu /14 állítás/

becsületes

engedékeny

erős

jól sportol

kedves

megértő

művelt

okos

olvas

példamutató

anyu /14 állítás/

aranyos

gondoskodó

helyesre tanít

jó természetű

kedves

lelkesen dolgozik

okos

olvas

segítőkész

sosem veszekszik

segítőkész	szerény
sokat dolgozik értünk	szeret
sokat foglalkozik velem	szigorú
szeret bennünket	takarékos

rokon /12 állítás/

becsületes	jónövésű	segítőkész
erős	munkaszerető	szereti a könyveket
igazságos	okos	szorgalmas
jól tanul	rendes	ügyes

B/ pedagógus /13 állítás/

bölcs	jószívű	olvasott	ügyes
érthetően magyaráz	kedves	rendes	
igazságos	mindent megtanít	szép	
jól tanít	okos	szigorú	

osztálytárs /10 állítás/

barátságos	művelt
bő a szókincse	okos
jól tanul	segítőkész
jó tornász	sokat olvas
megértő	ügyes

C/ barát /18 állítás/

aranyos	jó vele játszani	nem cigizik
bátor	kedves	okos
illedelmes	megegyezünk	segítőkész
jóindulatú	megértő	szeret tanulni
jó játszótárs	művelt	szorgalmas
jó tornász	nem beszél csúnyán	türelmes

rokon /2 állítás/

példásan dolgozik	sokat segít

szomszéd /7 állítás/

becsületes	kézügyességéért	okos
erős akaratú	mindenhez ért	szorgalmas
jószívű		

tv-sztár /5 állítás/

híres   sikeres

jó alakú   sportos

nyelvész

A családok olvasásszokásáról ezek az adatok nyújta-
nak kapaszkodókat mind a kutatónak, mind az olvasásfej-
lesztést formáló, végző pedagógusnak.

Információ- forrás		Általános iskola				
		Fazekas G. Utcai /28/	Kkhalasi ÁMK /31/	Jhalmi /29/	Mkúti /30/	Együtt /118 fő/
Olvas-e a családom?	igen	28	21	19	15	83
	nem	0	1	3	1	5
	időnként	0	9	7	14	30
Mennyi időt?	10'	3	2	7	8	20
	30'	4	5	6	7	22
	60'	4	9	2	10	25
	1-2 óra	4	3	1	1	9
	változó	13	12	13	4	32

Mit olvasnak?	Általános iskola				
	Fazekas G. Utcai /28/	Kkhalasi ÁMK /31/	Jhalmi /29/	Mkúti /30/	Együtt /118 fő/
napilapot	38	24	23	29	114
hetilapot	34	36	32	39	141
havilapot	22	6	17	18	63
regényt	6	18	7	12	43

Ki kinek miről olvas?

1. Fazekas Gábor Utcai Általános Iskola
/28 fő - 12 állítás/

én magamnak regényt /6 fő/
én anyunak híreket /6 fő/
én a testvéremnek mesét /1 fő/
anyu magának szakmabeliekről /4 fő/
anyu apunak regényeket /1 fő/
anyu testvéremnek mesét /1 fő/
apu anyunak újságot /2 fő/
apu a családnak mindenfélét /1 fő/
húgom anyunak a divatról /1 fő/
testvérem magának mindenféléről /2 fő/
nagymama anyunak híreket /1 fő/
mindenki mindenkinek mindenről /8 fő/

2. Kiskunhalasi ÁMK általános iskolája
/31 fő - 7 állítás/

én magamnak mindenről /2 fő/
én a testvére/im/nek mesét, verset, viccet /8 fő/
anyu a testvéremnek mesét /1 fő/
apu anyunak híreket, krimi /13 fő/
szüleim maguknak regényt, újságot, verseket /3 fő/
testvéreim nekem verseket, mindenről /2 fő/
senki nem olvas a másikkal /10 fő/

3. Jánoshalmi Általános Iskola
/29 fő - 5 állítás/

én magamnak újságot, regényt /7 fő/
én a testvére/im/nek újságot, mesét, regényt /6 fő/
szüleim egymásnak újságot /4 fő/
testvére/i/m mindenféléről /8 fő/
nagymama nekünk /3 fő/

4. Mélykúti Általános Iskola

/30 fő - 10 állítás/

én anyunak mindenről /1 fő/

én anyunak regényt /2 fő/

én a papának /2 fő/

én a szüleimnek regényeket /1 fő/

anyu nekem mesét /2 fő/

anyu apunak sportról /2 fő/

anyu mindenkinek mindenről /3 fő/

apu nekem és a testvéremnek mesét /3 fő/

apu anyunak mindenféléről /8 fő/

testvérem nekem regényeket /2 fő/

Vajon ki segít, ki ad tanácsot az olvasnivaló kiválasztásában a vizsgált 118 gyermeknek? Az olvasmányválasztást befolyásolókról rögzített információk is útmutatók számunkra.

Az olvasmányválasztás befolyásolói		Általános iskola				
		Fazekas G. Utcai /28/	Kkhalasi ÁMK /31/	Jhalmi /29/	Mkúti /30/	Együtt /118 fő/
isk.	tanár	22	3	3	6	34
	könyvtáros	3	9	2	7	21
család	anyu	21	14	7	5	47
	apu	10	9	3	4	26
	testvér	2	6	1	1	10
	rokon	1	2	1	-	4
más	barát	3	8	2	-	13
	szomszéd	3	-	-	2	5
magam döntök		-	-	3	5	8
senki		-	6	7	-	13

Az olvasmányválasztás befolyásolói /9 állítás/

jókat ajánlanak /36 fő/
 magam is elboldogulok /27 fő/
 akiktől elfogadom: olvasó emberek /14 fő/
 szeretné, ha jól fejezném ki magam /14 fő/
 ismerik az ízlésem /13 fő/
 szeretek olvasni /13 fő/
 sokat olvasott, akire hallgatók /11 fő/
 örül, ha olvasni lát engem /9 fő/
 jártas a könyvek világában /5 fő/

Ismerkedjünk meg 5.-eseink olvasásszokásával!

Az alábbi adatok arról tájékoztatnak bennünket, hogy a vizsgálatba bevont gyermekek olvasnak-e, mit s mennyi időt. Nem elhanyagolandó ismereteket tárnak fel előttünk az olvasást motiváló tényezőegyettesek sem.

Információ- forrás		Általános iskola				
		Fazekas G. Utcai /28/	Kkhalasi ÁMK /31/	Jhalmi /29/	Mkúti /30/	Együtt /118 fő/
Olvasol-e?	igen	20	19	18	23	80
	nem	1	-	3	-	4
	néha	7	12	8	7	34
Mennyi időt töltesz olvasással	10'	4	1	7	5	17
	30'	16	8	8	9	41
	60'	-	14	6	7	27
	1-2 óra	4	8	2	3	17
	változó	4	-	6	6	16

Mit olvasol?	Általános iskola				
	Fazekas G. Utcai /28/	Kkhalasi ÁMK /31/	Jhalmi /29/	Mkúti /30/	Együtt /118 fő/
regényt	22	27	21	30	100
újságokat	12	17	11	4	44
mesét	-	9	21	15	45
képregényt	8	-	7	2	17
sokfélélt	6	1	3	1	11
krimit	1	1	2	3	7
tankönyveket	3	2	1	-	6
verseket	-	2	1	-	3

Szeretsz-e olvasni? Miért?

1. Fazekas Gábor Utcai Általános Iskola

/28 fő - 13 állítás/

1.1. kicsit, mert nincs időm /5 fő/

ami tetszik, azt olvasom el /5 fő/

unalomúzásul /4 fő/

időtöltésul /3 fő/

kevés az időm olvasásra /3 fő/

1.2. nincs türelmem /4 fő/

szívesebben tv-zem /3 fő/

nem érdekel az olvasás /1 fő/

1.3. érdekelnek a könyvek /9 fő/

szórakoztat /8 fő/

leköti a figyelmem /5 fő/

sok jó dolog van a könyvekben /5 fő/

sok érdekeset tudhatok meg a könyvekből /4 fő/

2. Kiskunhalasi ÁMK általános iskolája

/31 fő - 11 állítás/

2.1. kevés az időm /2 fő/

unalomúzónek /1 fő/

2.2. időnként /11 fő/

nincs mindig kedvem olvasni /1 fő/

2.3. érdekelnek a történetek /8 fő/

hasznos időtöltés /8 fő/

szórakoztatóak /7 fő/

izgalmasak /4 fő/

kedvenc időtöltés /4 fő/

műveltebb leszek /4 fő/

tanítanak /4 fő/

3. Jánoshalmi Általános Iskola

/29 fő - 8 állítás/

3.1. unatkozás ellen /6 fő/

keves az időm /3 fő/

3.2. inkább tv-zem /8 fő/

nem szeretek olvasni /3 fő/

3.3. tanultabb leszek /7 fő/

szórakoztatásul /6 fő/

izgalmasakat /4 fő/

örömet okoz az olvasás /3 fő/

4. Mélykúti Általános Iskola

/30 fő - 14 állítás/

4.1. amíg érdekel a történet /8 fő/

leköt unalom ellen /7 fő/

időtöltésül /3 fő/

alkalmanként /1 fő/

4.2. ritkán olvasok /7 fő/

4.3. szórakoztatnak /9 fő/

tudni akarom, milyen a világ /8 fő/

az érdekességekért /6 fő/
 a csodálatos dolgokért /5 fő/
 fejleszti a tudásomat /5 fő/
 fejlődik a szókincsem /2 fő/
 felnőtt koromban hasznát veszem /2 fő/
 bele tudom magam élni az olvasottakba /1 fő/
 olvasni: öröm /1 fő/

A házi könyvtár és a saját könyvtár fogalmak értelmezése, alkalmazása nemcsak mennyiségi, hanem minőségi adatokat is nyújt. Egyre többet tudhatunk meg arról a környezetről, ahol az olvasásfejlesztő irodalomtanításban résztvevő egyes gyermekek élnek, olvasnak, gondolkoznak.

Kérdések Válaszok		Általános iskola				
		Fazekas G. Utcai /28/	Kkhalasi ÁMK /31/	Jhalmi /29/	Mkúti /30/	Együtt /118 fő/
Van-e könyvtárak?	igen	20	28	20	27	95
	nem jellemző	6	1	3	3	13
	egész kicsi	1	2	4	-	7
	még nem az	1	-	2	-	3
Összesen		28	31	29	30	118
Kb. hány kötetes a család könyvtára?	0 - 10	-	-	-	3	3
	10 - 50	2	6	7	4	19
	50 - 100	5	4	8	1	18
	100 - 150	4	7	9	1	21
	150 - 200	5	9	3	6	23
	200 - 500	5	3	1	13	22
	500 -	7	2	1	2	12
Összesen		28	31	29	30	118

Kérdések		Általános iskola				
Válaszok		Fazekas G. Utcai /28/	Kkhalasi ÁMK /31/	Jhalmi /29/	Mkúti /30/	Együtt /118 fő/
Van-e könyvtár- ad?	igen	22	28	23	27	100
	nincs	2	2	4	3	11
	kicsi	4	1	2	-	7
Összesen		28	31	29	30	118
Kb.hány kötetes a könyvtár?	0 - 10	2	2	4	3	11
	10 - 50	11	19	11	15	56
	50 - 100	7	4	4	5	20
	100 - 150	7	2	6	2	17
	150 - 200	1	1	4	3	9
	200 - 500	-	2	-	2	4
	500 -	-	1	-	-	1
Összesen		28	31	29	30	118

Lássuk azokat a válaszokat, amelyek feltárják előttünk, hogy melyik könyv/ek/ről beszélnek, vallanak - a felméréskor - szívesen a gyermekek!

Szempontok	Általános iskola				
	Fazekas G. Utcai /28/	Kkhalasi ÁMK /31/	Jhalmi /29/	Mkúti /30/	Együtt /118 fő/
A/ <u>olvasmány-</u> <u>kategóriák</u>					
állatokat be- mutató írások				2	2
családtörté- netek	4		2		6
fantasztikus témájúak	3				3
gyermekekről szóló művek	8	7	6	8	29
indián- regények				3	3
krimik	3				3
mesék			21	5	26
történelmi regények	10	23		12	45
útikönyvek		1			1
Összesen	28	31	29	30	118

Szempontok	Általános iskola				
	Fazekas G. Utcai /28/	Kkhalasi ÁMK /31/	Jhalmi /29/	Mkúti /30/	Együtt /118 fő/
B/ értéktétele- -motívumok					
érdekes	6	6		8	20
fordulatos cselekményű		5			5
humoros	2				2
izgalmas	6	12	6	11	35
jó	3				3
kalandos	3		4	5	12
kedvesek a szereplők		4			4
megható		8			8
mulatságos	2				2
összefogásra tanít				3	3
szeretem a kalandokat		3			3
szeretem a meséket			19		19
szomorú történet, de jó	3			4	7
tanulságos	5				5
veszélyes kalandokról szól				2	2
vidám	4				4
+ egyéb	6			4	10
Összesen	40	38	29	37	144

Egyéb: az elszántság példa számomra
elgondolkodtató
félelmetes
harcos
küzdésre tanít
más is élje át azokat az izgalmakat, amelyeket
nekem nyújtott a regény
nem lehet abbahagyni a mese olvasását
szép mesék vannak a könyvben
unaloműző
vicces

C/ Cím- és könyvjegyzék

1. Fazekas Gábor Utcai Általános Iskola
/28 fő - 9 cím/

A kis herceg	Fehér Klára könyvei
A Pál utcai fiúk	Lassie hazatér
Csutak és a szürke ló	Piszkos Fred, a kapitány
Delfin-könyvek	Robinson
	Tarzan

2. Kiskunhalasi ÁMK általános iskolája
/31 fő - 8 cím/

A két Lotti	Édes mostoha
A Pál utcai fiúk	Egri csillagok
Belle és Sebastiane	Lassie hazatér
Búvár-zsebkönyvek	Szent Júpát a világ végén

3. Jánoshalmi Általános Iskola
/29 fő - 8 cím/

A két Lotti	Nagymama képeskönyve
Az eltáncolt papucsok	Timur és csapata
Hetvenhét magyar népmese	Tüskevár
Kökény kisasszony	Világszép nádszál kisasszony

4. Mélykúti Általános Iskola
/30 fő - 20 cím/

Abigél	Hajónapló
A fantasztikus nagynéni	Hetvenhét magyar népmese
A kék lilium	Hihetetlen történet
A két Lotti	Lassie hazatér
Álarcosbál	Nyomkereső
A Pál utcai fiúk	Nyomorultak
A vérfarkas éjszakája	Princesz
Az állatok nagy képeskönyve	Szebeni fiúk
Az erdei házikó	Tarzan
Egri csillagok	Tollaskígyó fiai

Az irodalmi érdeklődés feltárásával az volt a célunk, hogy lássuk a 10-11 éves gyermekek olvasói kultúráltságát, olvasásszokását, nevezetesen:

milyen színvonalú ismeretük,
mekkora elvárásuk,
mennyire tartalmas érdeklődésük van,
milyen alapokra épül az olvasásfejlesztő irodalomtanítás.

Azt a környezetet vizsgáltuk, amely világába programunkkal be akarunk építő szándékkal hatolni. Az volt a célunk, hogy több oldalról megközelítve:

szülők foglalkozása,
példaképek,
olvasásszokás a családban,
az olvasmányválasztás befolyásolóit,
a házi és a saját könyvtár színvonala,
könyvajánlás

aspektusból megismerhessük: milyen műveket, illetőleg olvasmányokat tartanak fontosnak, értékesnek, mit és milyen mértékben kedvelnek a mi 10-11 éves tanítványaink. Tudni szerettük volna azt is, hogy befolyá-

solja-e az értékítéletüket, az értékek kialakulását, továbbá fejlődését a szociokulturális tényezők együttese, vajon szerepet játszhat-e - s mekkora jelentőségű? - ebben majd az olvasásfejlesztő stratégia?

E korosztály irodalmi érdeklődéséről, olvasási kultúrájáról, irodalmi értékrendjük változásairól, az érdeklődés fejlődéséről PÁPAYNÉ KEMENCZEY JUDIT írt számottevő jelentőségű - leíró jellegű - tanulmányt.
/27/

Mi a saját felméréseink előkészítésekor, elvégzésekor és összesítésekor is szívesen tértünk ehhez a forráshoz. Adatainkat kiindulópontnak tartjuk, ezt a bázist újabb és újabb információkkal kívánjuk bővíteni folyamatosan.

4. Olvasásfejlesztő irodalomtanítás a gyakorlatban

Alapvető feladatunk az olvasás, illetőleg az olvasásszokás fejlesztése.

Mi a teendők ennek érdekében nekünk, a gyermek olvasásszokását fejlesztő pedagógusoknak és szülőknek?

1. Az olvasásszokás vezérlése:
  - a/ az érdeklődés felkeltésével;
  - b/ az olvasási folyamat figyelemmel követésével;
  - c/ az olvasmánymegértés fejlesztésével;
  - d/ a gyermekek olvasásszokásának megalapozásával.
2. Az információhordozókkal való bántatás tanítása.
3. Az értékgazdag művek olvasására nevelés.
4. A rendszeres olvastatás.

5. Az olvasás ellenőrzése:

olvasta-e az ajánlott és/vagy
a kijelölt és/vagy
a választott
könyvet, művet, szemelvényt?

6. A könyv-, könyvtárhasználat fejlesztése.

Ehhez javasolt tevékenységformák:

- a/ a kézikönyvek használatával összefüggő
tennivalók, pl.:
az alapirodalom /lexikonok, szótárak stb./
megismertetése,
kezelésének megtanítása,
felhasználási körének bővítése stb.;
- b/ kiadványokkal kapcsolatos műveletek, pl.:
egybevetés - elemzés,
válogatás - csoportosítás,
kiállítás rendezése stb.;
- c/ fordítások, kiadások összehasonlítása;
- d/ a saját /önálló/ könyvtár építését szol-
gáló feladatok, pl.:
könyvek gyűjtése,
a könyvállomány mennyiségi és minőségi
fejlesztése,
az egyéni arculat kialakítása stb.

7. A verbális kommunikációs készségek kondicioná -
lása, pl.:

versmondás,
prózamondás,
mesemondók seregszemléje,
Kazinczy-verseny /szépkiejtési mozgalom/,
irodalmi összeállítás,
könyvújdonságok ismertetése,
film-, színház-, múzeum-, könyvtárlátoga-
tás,
szövegértelmezés,

információelemzés,
folyóirat bemutatása stb.

alkalmával.

8. Olvasmánynapló vezetése:

a/ a könyvvel való átgondolt tevékenykedte-
tésre;

b/ a könyv megbecsülésére, szeretetére ne-
veléshez

javasolt feladatok:

lista/olvasmányjegyzék vezetése,

feljegyzés az olvasottakról:

könyvkötészeti adatok;

az értékítéletek kialakítására vo-
natkozó fontosabb feljegyzések,
pl.:

- cselekmény,
- szereplők, jellemek,
- szerkezet,
- ábrázolási módok,
- stílus,
- akusztikai jellemzők
/ritmus, rím, zeneiség/;

a feljegyzések jellemzői:

- tömörség /hírértékvesztesség
nélkül/,
- áttekinthetőség /forma, írás-
kép/,
- érdekesség /stílus/;

egyéb olvasmányok jegyzéke stb.

9. A hatásdúsítás alapelvének érvényesítése, kü-
lönös tekintettel:

az információforrásokra,
az információcsatornákra,
a leképezési módokra /28/.

10. Tankönyvcsalád megalkotásával:

- a/ tervezésével;
- b/ beváláspróbájával;
- c/ bevezetésével;
- d/ permanens fejlesztésével:

a belső és a külső koncentráció kimunkálásával,
szemelvényváltással/-cserével.

Az olvasást, illetőleg az olvasásszokást fejlesztő pedagógustársaimmal együttműködve az itt következő levélben köszöntöttük ifjú olvasótársainkat. A levélbe foglalt információkat és tennivalókat közösen dolgoztuk fel, értelmeztük az olvasásszokás erősödése érdekében.

Kedves Olvasótársunk!

Akarsz igaz barátokat, barátságokat találni?

Akarsz elmúlhatatlan könyvélményekkel találkozni?

Bizony nem könnyű a választás, Te is tapasztalhatsz!

A barátság mindig ismerkedéssel kezdődik. Így van ez akkor is, amikor könyvvel barátkozunk. Igyekezz leendő könyvbarátodat jól megismerni! Ha jól választottál, akkor a barátság - az olvasás! - sok kalandot, vidám percet és hasznos elfoglaltságot ad.

A könyv: ugye jó barátod? Bárhová magaddal viheted, bárhol olvashatsz, bármikor becsukhatod...

A könyvekkel való barátság megérdemli, hogy örökké tartson...

Azt tanácsoljuk, hogy ne múljon el napod könyv nélkül, olvass minden nap!

Hasznosítsd tanácsainkat!

Jegyezd fel a mű szerzőjét, címét! Ha érdekesnek tartod ezt a kötetet, próbálj megtudni minél több információt szerzőjéről!

Kedvenc olvasmányaidhoz készíts illusztrációt, rajzolj címlapot!

Könyvélményeidet oszd meg olvasótársaiddal, ajánlj nekik újabb olvasnivalót!

Barátkozzál verseskötetekkel is!

Ismerkedj meg napjaink ifjúsági irodalmával!

Keresd a kapcsolatot a régebbi korok műveivel is!

Ne csak kölcsönözni járj a könyvtárba! Keresgélj a kötetek között, válogass írók, műfajok és témák szerint!

Nézd át az újságokat is! Olvasd a Kincskeresőt!

Keress fel antikváriumot, böngéssz múlt idők könyvcsodái között!

Készíts házikönyvtáradról katalógust!

Ha teheted, menj el író/költő - olvasó találkozóra, és kapcsolódj be a beszélgetésbe!

Ismerkedj meg a Móra Könyvklub életével!

Olvasásra fel, ifjú olvasótársam!

/keltezés/

/tanári aláírás/

Az eddigiekben ismertetett elgondolásainkról /alapelvek, céltételezés stb./ és felmérési eredményeinkről nemcsak a tantestületeket, hanem a szülőket is tájékoztat-
tattuk. Elmondtuk, hogy az olvasástechnika készség-
szintre juttatása és az olvasásszokás kialakítása kö-
zötti elválaszthatatlan, egymást erősítő tudatos munka
kölcsonösségben vannak. Az olvasásra, a könyv szerete-
tére nevelés a szülői házban kezdődik. Ha ez - a példa-
adáson alapuló nevelés - hatástalan, akkor sokkal nehe-
zebb az iskola dolga. Meghatározóan fontosnak, elsőren-
dű tennivalónak tartjuk az alsó tagozat osztályaiban az
alapozó munkát, jelesen: az olvasástechnika hibátlan
kialakítását.

Az iskoláztatás valamennyi fokán - már az 1. osztály-
ban is! - szükségesnek, elengedhetetlennek tartjuk a
tankönyvön kívüli információforrások, nevezetesen lexi-

konok, újságok, szöveggyűjtemények stb. olvasását, tanulmányozását.

A tanév első irodalomóráin lehetőséget kaptak arra a gyermekek, hogy a könyvtárból kölcsönzött legkedvesebb könyvüket - olvasmányélményüket - bemutathassák, elmondhassák a többieknek. Ekkor elmesélhették, hogy mit - miért - hogyan olvastak, sőt a számukra leginkább maradandó élményt nyújtó részleteket fel is olvashatták; voltak, akik bábjelenetben mutatták be az olvasottakat.

Nekünk, olvasásfejlesztő irodalomtanároknak különösen hírbőséges órák voltak ezek, tudniillik megtudhattuk:

- a/ kik járnak s milyen rendszerességgel könyvtárba;
- b/ mit és mennyit olvasnak diákjaink irodalomórán kívül;
- c/ milyen értékítéletek mentén választják ki olvasmányaikat a gyermekek;
- d/ hogyan működik a tanulók verbális kommunikációs készségük közül a beszéd és az olvasás.

Ezekon az órákon elhatároztuk, hogy mesefüzetet, illetőleg olvasmánynaplót vezetnek. Ebbe írják az elolvasottak címét, az író nevét, a mű kiadásának helyét, évét és a legkedvesebb részleteket le is rajzolhatják önmaguk és mások örömére.

5. osztályban továbbfejleszthető az alsóbb évfolyamokban megkezdett olvasásszokás-alapozás. Tíz mese, monda, mítosz elolvasásáért, mások olvasási kedvének a felébresztéséért és/vagy fokozásáért, a tartalmas, a lényegretörő beszámolásokért gratuláció, osztály - család - szülői értekezlet előtti dicséret járt.

Felső tagozatos irodalmi tanulmányaik 1. fejezetének címe: „Száll az ének, szájrul szájra...” /29/. Me-
seggyűjtésre biztattuk növendékeinket ekkor. Vajon ki

olvasott több mesét, ki tud többről élményt nyújtóan beszélni? A verseny fénypontja kétségtelenül a mese-mondók seregszemléje volt.

A gyűjtőmunka, a hozzaolvasás következetesen haladt a 2. fejezet: „Az elragadtatással fogadott mű”, vagyis Petőfi Sándor: János vitéz című elbeszélő költeményének feldolgozásakor is, amikor már minőségi és mennyiségi változás is jelentkezik diákjaink olvasásszokásában. Gondoljuk csak végig! Petőfi Sándor sok lehetőséget biztosít a versolvasás, a versválasztás, a versmondás készségének fejlesztéséhez, ezzel együtt a programunk: az olvasásfejlesztő irodalomtanítás kondicionálásához.

Az olvasásfejlesztő munkatankönyv 3. fejezetének a címe: „Nem fecskemódra kell átsurranni a könyvön. Meg is kell abban merülni.” /Móra Ferenc/ Indítása /a katalógus fogalmának, használatának tanítása/ és felépítése /versek, elbeszélések, regények, könyvek/ egyaránt a gyermekek olvasásszokásának megerősítését kívánja szolgálni.

Mivel az olvasásfejlesztő irodalomtanításban a legfontosabb mindig az olvasás és vele együtt a beszámolás, mindig sort kerítettünk a beszélgetésekre, a vitákra, az olvasmányélmények feldolgozására, másokkal való megosztására.

A tanév indításakor azt tapasztaltuk, hogy a könyvszeretetet nagyon kevés gyermek hozza otthonról magával. Lapozzuk csak fel a 10-11 éves olvasók kapcsolatairól /szociokulturális tényezőikről/, olvasásszokásairól /a családtagokéről is/, házi könyvtáruk legfontosabb adatairól gyűjtött információkat! Ezért folyamatos feladat az olvasási kedv emelése. Keressük azokat az órákat, foglalkozásokat, tananyagokat, amelyekbe mind több és igényesebb olvasmányokat, olvasmányélményeket szöhetünk be diákjaink jóvoltából is.

Néha a vers öleli át a gyermekeket, máskor egy-egy izgalmas mese, monda vagy mítosz. Gyakrabban nyúlnak „utazás-regények”-hez, sci-fihez. Filmek, reklámok hatására egy-egy krimi, újabban horrort is „fálnak”. Az az elhatározás motivál bennünket, olvasásfejlesztő irodalomtanárokat, hogy a tanítványainkat ne a kötelesség kényszere űzze a könyvekhez, hanem a belső indíttatású széleskörű érdeklődés hajtsa őket az újabb és újabb olvasnivalóhoz. Arra törekszünk nevelőtársainkkal, könyvtárpedagógus kollégáinkkal és a szülőkkel együttműködve, hogy a gyermekek

sokat, sokfélét olvassanak,
ezekről hírértékkel rendelkező rövid feljegyzéseket készítsenek,
az írókról, költőkről, illetőleg szerzőkről információkat gyűjtsenek,
olvasmányélményeiket rendszeresen osszák meg társaikkal.

Megragadunk minden kínálkozó alkalmat, hogy növendékeinkben felébresszük és/vagy fokozzuk az önművelés igényét, lépten-nyomon gyakoroltassuk az információk megszerzésének legkülönbözőbb módjait. Sok kutató, gyűjtő és szövegfeldolgozó/-alkotó munkát adunk. A megfelelő színvonalú tevékenységfélékre:

olvasás,
jegyzetelés,
beszámoló-szerkesztés,
könyvajánlás - ezek folyamatos és kitartó teljesítésére nagy gondot fordítunk, illetőleg fordíttatunk.
Az olvasottakról való híradás, nevezetesen beszámoló kitüntető figyelmet kap óráról órára, foglalkozásról foglalkozásra. Növendékeinkkel megbeszéltük: a kutató, gyűjtő, rendszerező munkájukról - különösen, ha az aktuális tananyaghoz kötődik -, továbbá frissebb

és még frissebb olvasmányélményeikről egyaránt beszámolhatnak. Szívesen hallgatjuk az újságírók-ismertetést, a hangulatteremtő előadásban bemutatott verset, sőt a hírértékű képekről, illusztrációkról szóló magyarázatokat is.

5. Az olvasásszokás fejlesztésének eddiggi tapasztalatai

Az 1988-89. tanévben feldolgozott műveket az alábbi elgondolás mentén szemeltük ki olvasásfejlesztő pedagógustársaimmal együtt:

- a/ állandó elemek - egységesen tanítandó törzsanyag /30/;
- b/ változó elemek:
  - irányított a művek választása,
  - fakultatív a művek választása.

A „változó elemek” körét az irodalomtanár - diák, a szülő - gyermek, a pedagógus - szülő, a tanuló - tanuló kapcsolatok adták. Az olvasott irodalmat /információt/ a legváltozatosabb módon dolgoztuk fel a tanulócsoportokkal. Sokoldalú motivációval biztosítottuk

az olvasási kedv fokozását,

az olvasottakról való sokféle számadást /pl.: familyújság-készítéssel, dramatizálással, műismertetéssel, olvasmánynapló-vezetéssel stb. bizonyították a gyermekek, hogy mit - miről - hogyan olvastak/.

Az „állandó és a változó elemekből” építkező lista sokféle irodalomból állt össze. Szem előtt tartottuk:

egy-egy alkotást ne csak azért olvassanak el növendékeink, hogy „ismerjék”, hanem azért is, hogy az

által megtapasztaltak - megtanultak segítségével más műveket is képesek legyenek elolvasni, feldolgozni és befogadni.

A „változó elemek”-kel színesített törzsanyag olvasztatása, a művekről való szóbeli és/vagy írásbeli szövegek szerkesztése és más, változatos tevékenységformák alkalmaz/tat/ása közben rendszeresen figyeltük a gyermekeket, s tanácsainkkal, véleményünkkel ízlésük befolyásolására törekedtünk, értékítéletüket, legfőképpen olvasási szokásaikat kondicionáltuk.

Növendékeink tanórai és tanórán kívüli olvasmány - élményeiket összekapcsolhatták, így az irodalomóráknak a középpontjába az olvasás, továbbá az információfeldolgozása került. A legkedvesebb szépirodalmi alkotásokat a vállalkozók dramatizálva adták elő. Gondoltunk a passzív, a félénk, a visszahúzódozó, az érdeklődés nélküli tanulóakra is, amikor „Indul a mese vándorútjára” címmel egyéni és/vagy közös mesefűzést készítettünk elő, majd valósítottunk meg. Lerajzolhatták Meseország térképét, bejelölhették az ismert és az általuk kitalált szereplőket, helyszíneket stb.

Az ismeretmegőrzést sok-sok játékos formával segítettük /31/. Ezek fokozói voltak az olvasási kedvnek, a játékszabály-ismeretnek, tulajdonképpen a személyiség fejlődésének. Lehetőséget adtunk - reprodukív és produktív gyakorlatokkal - a gyermekeknek képzeletük, alkotó fantáziájuk szárnyalására, a feldolgozott, befogadott információk új, meglepő környezetben történő felidézésére, kreatív alkalmazására /32/. Az információk önálló feldolgozására úgy neveltük a tehetsége - sebb, olvasottabb tanulókat, hogy beszámolókat íratunk velük, s ezeket fel is olvastattuk szerzőjükkel: a mintaadás céljából /is/. Az efféle munkákat képzeletbeli irodalmi barangolással kötöttük egybe /33/.

A könyvtári környezetben megtartott órák játéko-

nyan hatottak ügyünkre, az olvasásfejlesztő irodalomtanításra. /34/ Az alapirodalom /szótár, lexikon stb./ kezelése, a betűrendes katalógus használata a műveltséganyag „változó elemeit” tehetik igényesebbé a minőség vonatkozásában. /35/

A verbális kommunikáció alapkészségeinek: a beszédnek, az olvasásnak, az írásnak egymást erősítő fejlesztését végeztettük, amikor tanulóink a logikailag és grammatikailag is helyes mondatok szerkesztését gyakorolták. Tapasztalataink mondatják: szükséges, hogy legalább bekezdésnyi szövegműveket szerkesztesünk, majd több bekezdésből álló szövegeket is. Olvasásfejlesztő irodalomtanításunknak ezen a didaktikai pontján külön eredménnyel hasznosítottuk B. FEJES KATALIN tanulói szövegvizsgálatokon alapuló tudományos értékű fejtegetéseit egy korosztály írásbeli nyelvhasználatának alakulásáról:

„A fogalmazás hosszúságához megfelelő szerkesztettség és a megfelelően mélyülő szerkesztettség kell”. /36/

Kiselőadásaikban, beszámolóikban lelkesen beszéltek kedves meséikről, mondákról. Izgalmas részleteket is idéztek hallgatóságuknak, főképp az eseménydúsakat. Nagy-nagy erőfeszítésünkbe került arra rábírní a gyermekeket, hogy a leírások, a dialógusok és a monológok értékeiben is van felfedezendő, befogadni való. Az 1. /kísérleti/ tanévben mindvégig annak kifejtésére biztattuk a diákokat: miért ajánlják elolvasásra másoknak az általuk bemutatásra választott könyvet /irodalmat/?

A /szak/ tanterem faliújságjára könyvhíradót, könyvszemlét, címjegyzéket tettünk ki, ugyanezt tanítványaink is végezték. Az ügyes kezű, rajzolni szerető gyermekeket illusztrációk készítésére serkentettük.

Az információkat feldolgozó közlésfolyamatban sze-

replő, résztvevő tanulók

alapos gyűjtőmunka,

körültéktől felkészülés,

megértő, bíráló-elemző, problémamegoldó olvasás

eredményeképpen tartalmas órákat töltöttek együtt véleménynyilvánításban és/vagy véleményütköztetésben. A vitában türelemmel hallgassák meg egymást - ez természetesen szempont volt mindvégig. Növendégeinket véleményük indoklására is tanítottuk. Arra szoktattuk őket, hogy az ellenvélemény cáfolására észérveket használjanak. /A sértegetés ízléstelen, bántó - nincs rá szükség!/

A „fakultatív választású” olvasmányaikról is beszámolhattak diákjaink. Arra voltunk kíváncsiak: vajon igényesek-e /milyen mértékben/ tanítványaink az irodalomválasztásban? Nem törekedtünk a kalandiroda - lom utáni vágy kiirtására. Egyetértünk KISHONTI KÁLMÁNNÉ megállapításaival /37/, s valljuk a saját gyakorlat alapján is: a mértéktartó szemelvény-, illetőleg olvasmányajánlat, a tapintatos ráhatás előbb vagy utóbb, de eredményt hoz az olvasásszokás minőségi fejlődésében is.

Időt szántunk a szép versek olvasására, felolvasására, érzelmi hatásuk megbeszélésére. Kiállítás, idegenvezetést rendeztünk verskötetetekből. Kezdetben nehezkesen, a kitarató próbálkozás után bátran mondták el növendégeink, hogy melyik az a vers, amelyiket különösen szeretik, s melyik az, amelyiket nem. Meg is kellett indokolniuk a véleményüket! Ennek a hatásdúsítás szempontjából is nagy a jelentősége, ugyanis:

1. gyakorolják a verstolmácsolást;
2. alakul vitakultúrájuk;
3. fejlődik irodalmi ízlésük.

Az olvasásfejlesztő irodalomtanítást végző tanároknak éppen az olvasmányok /szövegtípusok/ sokfélesége, a szemelvények kiválasztását befolyásoló tényezők miatt a konkrét pedagógiai helyzetekhez igazodóan kellett /és kell ezután is!/ megválasztaniok alkalmazandó technológiájukat. De nem felejtkezvén meg arról, hogy a mű és olvasata álljon az információk feldolgozásának a középpontjában. WOLFGANG ISER az olvasással kapcsolatos megfigyeléseiben erre nevel valamennyiönket:

„... az olvasás csak ott szerez élvezetet, ahol működni kezd alkotókészségünk, ahol a szövegek esélyt adnak képességünk kifejtésére”. /38/

Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás gondolatának a gyakorlattal történő szembesítését következő pedagógustársaim vállalták - velem együtt - az 1988-89. tanévben:

Kishalmi Istvánné /Szabadszállás/,
Kolozs Sándorné /Mélykút/,
Nasz Jánosné /Bácsalmás/,
Orbán Jánosné /Kiskunhalas/,
Rendek Magdolna /Jánoshalma/,
Szádeczki Dezsőné /Kelebia/,
H. Tóth István /Kiskunhalas/.

A tanítási órák tapasztalatairól már eddig is adtam hírt, sőt ezután is lesz még szó: a számbavétel szándékával. Most azokból a híradásokból merítetek, amelyek a tanórán kívüli olvasásszokás-fejlesztésről készültek.

A könyvtár szerepe az olvasásszokás alakításában

„Az olvasási kedv megsokszorozásában a könyvtár jelentősége elvülhetetlen” - vallja Kolozs Sándorné. Mivel rendszeresen adott gyűjtő, kutató jellegű

feladatot egy-egy népköltési /ismeretlen szerzőjű/ művel, íróval, költővel kapcsolatban, így sok értékes és hasznos könyvet fedezhettek fel a növendékei a családi, az iskolai és a nagyközségi könyvtárban. Hasznos lehet valamennyi olvasásfejlesztő irodalomtanárnak az a fogalomkészlet, amit az alapvető könyvtártudás körébe soroltunk be a kolléganő kezdeményezése alapján, íme a lista:

1. könyvtárismeret:
  - a/ elrendezés;
  - b/ tájékozódás /katalógus/;
  - c/ kölcsönzés;
2. dokumentumismeret:
  - a/ könyvismeret:
    - író, kiadó, a kiadás helye és éve;
    - fülszöveg;
    - előszó;
    - tartalom;
    - tárgy-, névmutató;
  - b/ lexikon-, szótár-, enciklopédiahasználat;
  - c/ sorozatok, időszakos kiadványok;
  - d/ újság-, folyóirathasználat.

Ezek segítségével a könyvvél való bannitudást tanították kollégáim, igen sikeresen. Nagy népszerűségnek örvendtek 5.-eseink körében

- az „Expedíció Könyvországba”,
- a „Felfedező úton a könyvtárban”,
- a „Kalandozások a könyvek világában”,
- a „Hív, vár a könyvtár!”

elnevezésű játékos könyvtári foglalkozások.

Előzetes felkészülés után Móra Ferenc életútjának ismeretéből és történeteiből Orbán Jánosné, Nasz Jánosné, Rende Magdolna rendezett versenyt diákjaival „Rözsétüzem tisztán világít” címmel. A vetélkedőt a

közösségek gyűjtőmunkája, ismeretszerző, -rendszerező tevékenysége előzte meg. A játék természetesen nemcsak tudásfelmérő jellegű volt, hanem ösztönző is, hiszen arra készítette a gyermekeket, hogy gondolataikat legyenek képesek megszerkeszteni, dramatikus játékokban kifejezni, olvasmányélményeiket felidézni.

A vetélkedő villámkérdéseit a tanulók előzetes kutatómunkája alapján szerkesztettük meg. A vaktérkép - pel való munkáltatást képzeletbeli irodalmi kirándulással, idegenvezetéssel ötvöztük. A katalóguscédulák készíttetésével összetett feladatot oldottak meg - jelentős eredményességgel - a növendékek. A címek - idézetek - szereplők társítása izgalmas pillanatokot okozott. A Móra-műveltségi totó elmaradhatatlan egy ilyen játékbörzseről, ahol licitálni is lehetett: minél kevesebb információ alapján találják ki a csapatok az elrejtett címet, hőst, gondolatot, tárgyat.

Szádeczki Dezsőné „mesepántlikát” kötött tanítványaival. A mesemondó neve és a mese címe került fel erre a pántlikára. Felfokozott kedvvel vettek részt a gyermekek ezen a szereplési lehetőséget biztosító játékon.

Az újságok olvasására nevelés

Az olvasásfejlesztés szempontjából fontosnak tartjuk, hogy már gyermekkorban járjon az életkornak és a műveltség szintnek megfelelő újság, folyóirat, amely segít az olvasásszokás, az igényes sajtóválasztás kialakulásában, majd erősödésében.

Rendszeresen olvasták növendékeink a Kincskereső című irodalmi folyóiratot. 5. osztályosaimmal Kincskereső irodalmi klubot szerveztem, jelenleg is működik, hiszen szeretik a lapot sokféle rovatáért, választékos, a legkülönbözőbb ízléseket figyelembevevő, tisztelő szemelvényválogatásáért. A folyóirat olvasásának fokozását segítik a Kincskereső-versenyek /39/

és a Kincskereső-táborba való eljutás lehetősége is.

A Süni című természettudományos folyóirat felfedezése is sokféle olvasmányhoz vitte közel a gyermekeket. Lássuk ezeknek a könyveknek a legnépszerűbb - jeit!

Hazánk szíve, Budapest

Búvár zsebkönyv

Szülőföldünk

Kolibri zsebkönyv

Népművészet

Vannak, akik a napilapok vasárnapi gyermekrovatait, az ismeretterjesztő cikkeket figyelemmel kísérik és olvassák. Erről tudnunk kell, hogy a tanulók tapasztalatainak számbavételénél hasznosíthassuk ezt a tudást.

A múzeum, a film, a tv és a színház adta lehetőségek az olvasásszokás fejlesztésében

A múzeum szerepe olvasásszokás-fejlesztő munkánkban akkor hatásos, ha azt alapos előkészítő munka, majd az olvasottakat - látottakat feldolgozó tevékenység követi. Erre szép példát adott Kishalmi Istvánné szabadszállási pedagógustársunk, aki szívesen kereste fel növendékeivel Kiskőrös, Szeged, Budapest irodalmi élményeket nyújtó, illetőleg erősítő múzeumait.

Rendek Magdolna a történelmi tárgyú olvasmányok: mítoszok, regék, mondák témaköréhez is kapcsolt múzeumlátogatást. A Vár, Visegrádon Mátyás király várának megtekintése sok új olvasmányt jelentett mind a kirándulás előtt, mind a történelmi helyek megtekintése után.

A diákok szókincese jelentősen fejlődött, hiszen a múzeum- és várlátogatással összefüggő kutatómunkában sok, a történelmi témával kapcsolatos könyvet gyűj-

töttek.

A film olvasásszokás-fejlesztő hatásáról a kelebi-
ai Szádeczki Dezsőné gyűjtött értékes adatokat. A film
nézésének, a film értésének a terminológiáját kiala-
kító rendszeres foglalkozások inspirálólag hatottak a
könyv-, olvasmányválasztásra. Egyértelműen az igé-
nyesség vált meghatározó elvvé mind a filmnézésben,
mind az elolvasandók kiszemelésében.

A színházi előadások után - tapasztalatom szerint-
szerényebb az érdeklődés a mű írott változata iránt.
A korosztályt /10-11 évesek/ ismerve, érthető. A cse-
lekmény köti le figyelmüket, s az előadás ezt az i-
gényt, a "sztorisétség"-et valóban kielégíti.

Televíziózás és/vagy olvasás?

A túlzott televíziónézéstől óv VEKERDY TAMÁS /40/.
Azt fejtegeti a neves gondolkodó, hogy a gyermek gon-
dolkodása képi elemekből tevődik össze, így számára

".... a külső kép feldolgozatlan pótlék
marad. Belső képteremtő képességét nem
serkenti, sőt megbénítja".

Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás azt vallja: az
igényes, tudatos televíziónézés a válogatással kezdő-
dik, amire meg kell tanítani a gyermekeket. Ezért hív-
tuk életre, szerveztük meg a "Tv-szemlé"-t, amelyet
diákjaink állítanak össze. Így ajánlják a műsorokat, s
közben a válogatást is megtanulják, alkalmazzák.

Az irodalmi és tanulmányi kirándulások jelentősége az olvasásszokás alakulásában

Önálló felkészülés: könyv-, könyvtárhasználat elő-
zi meg az irodalmi és tanulmányi kirándulásokat is.

Az olvasásfejlesztő irodalomtanításban résztvevők
Kecskemét - Kiskunfélegyháza - Bugac - Kiskőrös - Ba-
ja helyszíneken jártak legszívesebben. Az utazás előtt
érdeklődést felkeltő képeket tanulmányozhattak a gye-

rekek, megismerkedhettek a Kiskunsági Nemzeti Parkot bemutató könyvvel, valamint a Bács-Kiskun megyei útikalauzzal is, továbbá lexikonokkal, szótárakkal. A Néprajzi Lexikont és a Földrajzi Etimológiai Szótárt kellett főképpen forgatniuk. Ezt a folyamatot közvetlen /célra orientált/ könyvtárhasználatnak nevezem.

Az irodalmi és a tanulmányi kirándulásra úgy is készültek a tanulók, hogy az olvasottak felhasználásával az idegenvezetést gyakorolták, ezzel egy időben a szöveg hosszúságához megfelelő szerkesztettséget s a megfelelően mélyülő szerkesztettséget is tanulmányozták /próbálgatták az elmélet alkalmazását/.

Az ünnepek, megemlékezések, vetélkedők szerepe az olvasásfejlesztő irodalomtanításban

Az ünnep/ek/re történő előkészületek motiváló hatással vannak az olvasásfejlesztésben résztvevőkre, tudniillik a hatásdúsítás elvét alkalmazzuk NAGY JÓZSEF A tudástechnológia elméleti alapjai című könyvében kifejtettek alapján.

Az ünnepekre való felkészülés, az ünnepi műsor összeállítása munkáltatásra nyújtott alkalmat, hiszen versesköteteket, antológiákat mutattak be, lapoztak fel, tanulmányoztak a gyermekek, sőt szemelvényeket, idézeteket válogattak az ünnepet köszöntő műsorhoz. A forgatókönyvbe mindenki tetszése szerint választhatott verset, szöveget. Az anyaggyűjtés, a szerkesztés és a bemutatóra való felkészülés során mindig elemeztük a szemelvényeket, az ünnep eseményeit, szokás/oka/t stb. S miután azonosultak a gyermekek a gondolattal, a tartalmi mondanivalóval, következtek a próbák és a bemutatók.

A diákok szívesen vállalkoztak ünnepi műsorok készítésére, összeállítására, pl.: anyák napja /Fazekas Gábor Utcai Általános Iskola/, farsang, karácsony

/Szabadszállás, Kelebia 5.-esei/, nőnap, ballagás, október 6-a /Kiskunhalasi ÁMK/ méltó, igényes köszöntésére /41/.

A gyermekek ilyen műsorszerkesztő olvasása /42/ fokozottan figyelemre méltó, fokozott figyelmet kíván, a könyv-, könyvtár- és szöveg népszerűsítő hatása példaértékű.

Az olvasásfejlesztő programban résztvevő jánoshalmi és mélykúti 5. osztályosok BOGDÁN ISTVÁN Régi magyar mulatságok című könyve alapján dolgozták fel a farsangot és a karácsonyi ünnepkört. Mindenki tanult mondókákat. Farsangbírát is választottak, s nem feledkeztek el a maskarakészítésről sem, sőt a farsangi fánk is kisült időben. A téma iránt érdeklődők a tantermi faliújság „Könyvvilág” vagy „Könyvjelző” rovatából kaptak felvilágosítást.

A karácsonyi szokásokról önállóan olvastak és állítottak össze irodalmi foglalkozást a gyermekek. Jellemző, hogy a téma komplex feltárására, bemutatására törekedtek. Az ajándékkészítés, az ajándékozás természetes része volt a feldíszített fenyő körül megrendezett ünnepi műsornak. A könyv-, könyvtárhasználat s rendszeres könyvajánlás mindinkább készséggé fejlődött.

A gyermekkönyvhét is növelte a könyv jelentőségét, főképp tartalmas, jól megszervezett író - olvasó találkozóval egybekötve. Kiskunhalasi diákjaim még megszoríthatták FEHÉR FERENC jugoszláviai magyar költő kezét. Körünkben üdvözölhattük BAKA ISTVÁN költőt, a Kincskereső szerkesztőjét. Egyre többször találkoznak ma már az olvasásfejlesztésben résztvevő növendékek a fiatal jugoszláviai magyar költővel: KONTRA FERENCcel, az Új Symposion irodalmi szerkesztőjével, aki megérdemelt népszerűségnek örvend tanulóink körében. Dráva-szögi kereszték című Híd-díjas regényét személyesen ismertette meg a kelebiai, a mélykúti, a kiskunhalasi

és a szabadszállási ifjú olvasókkal - diákjainkkal - rendhagyó irodalmi foglalkozásokon.

A szájhagyományozás útján terjedő ismeretlen szerzőjű költészet alkotásait tanulmányozva találós kérdés és szólás-közmondás vetélkedőket is szerveztünk. VARGA FERENCNÉ Szó, fon, nem takács. Mi az? című kötete és O. NAGY GÁBOR Magyar szólások és közmondások című könyvének felhasználásával. Az ismeretlen vagy kevésbé ismert kifejezések, szavak magyarázatának az elmélyítése, rögzítése érdekében a lexikon- és szótarkezelést gyakoroltattuk. Így lehetőség adódott arra is, hogy ezek a szavak az aktív szókincsbe beépülhessenek. A barkochba is kiválóan alkalmas /tapasztaltuk!/ egy-egy anyagrész olvasmányélményeinek fellelevenítésére, új szemelvényekkel való gazdagítására, az olvasásszokás megerősítésére.

A mesemondó, a Kazinczy Ferencről elnevezett szépkiejtési versenyek hatása is rendkívül jelentős. A készülés, a próba folyamata az ismétlő olvasás jegyében zajlik. A sok-sok mese újraolvasásának célja nem a „magoló” memorizálás, hanem az egyénileg újraformált, újrateremtett változat összehasonlítása, elemzése és tolmácsolása. Maga a jól szervezett, sikeres mesemondó és szépkiejtési verseny új híveket toboroz az olvasásnak.

A szülők aktivizálása az olvasási szokások alakítása, fejlesztése érdekében

Az olvasásszokás kialakításában, fejlesztésében, a könyvek megszerettetésében nem elég az iskolai munka, nélkülözhetetlen a szülők példamutatása is. Azt mutatják a felmérések, hogy kevés szülő olvas rendszeresen, időhiányra hivatkoznak. Gyermeük olvasását azonban többnyire támogatják. Egy-egy ünnepre, alkalomra az ajándékok között egyre inkább szerepel a könyv.

Rendszeressé kezd válni az olvasásfejlesztő koncepcióban tanuló osztályokban, hogy a szülői munkaközösség - pl.: karácsonykor - egy-egy szép könyvvel lepi meg a gyermekeket.

Nagy gondot fordítottunk az otthoni könyves környezet és helyes olvasási szokások kialakítására. A családok meglátogatása alkalmával megnéztük a házi könyvtárakat.

A gyermekek maguk mutatták be saját könyvtárukat és legkedvesebb könyvüket. Örömmel tapasztaltuk: a könyvtári foglalkozásokon tanultak szerint rendezték - legtöbben - kis könyvtárukat. Időt szakítottunk arra is, hogy az éppen akkor olvasottakról is tudjunk beszélgetni. A meglátogatott tanulók lehetőséget kaptak: könyvtárukról, érdekes vagy számukra jelentős könyvről beszélhessenek.

Milyen célt szolgált mindez?

Versenyszellemet alakítottunk ki a tanulók között, hogy kinek gazdagabb a könyvtára. Ezzel egy időben az otthoni könyvtárak rendezettségét is szeretnénk volna elérni. Mindenki rendberakta, számba vette köteteit, igyekezett az olvasottakról érdekesen beszélni - osztálytársainak is. A kis könyvtárak állománya - megfigyeléseink szerint - gyarapszik. A következő méréssorozatba ismét bevonjuk az állománnyal összefüggő /mennyiségre és minőségre utaló/ kérdéseket.

Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás eredményességét segítő mozzanatok

Kiemelten kezeljük a problémamegoldó olvasást, amelynek lényeges elemei:

1. a feladat felismerése;
2. a tennivalók körvonalazása;
3. a probléma részekre bontása;
4. a műveletek elvégzése.

Ebben a lényeges folyamatban a gondolkodás elemi műveleteit alkalmaztatjuk, illetőleg a gondolkodási műveletek összefüggő rendszerét kívánjuk kialakítani tanítványainkban, hogy „a meglévő tudásból új tudást hozzanak létre”. /43/

A sikeres/ebb/ feladatmegoldás érdekében egyebet is kellett /s kell/ olvasniok a tankönyv szövegén kívül, mert csak így lehetett /s lehet/ jobb a gyerekek teljesítménye. A mennyiségi, majd az eredményes feladatvégzésen alapuló minőségi problémamegoldó olvasást ilyen állandó feladatokkal segítjük:

Írjad ki a számodra nem világos fogalmakat!

Készítsél szómagyarázato/ka/t lexikonok, szótárak felhasználásával!

Szerkesszél kérdéseket az olvasott szövegfajta alapján!

Mondjad el a cselekményt! A terjedelem, a hangnem, a címzett stb. szempontjából változatosságra törekedjél!

Állítsál össze vázlatot az olvasottakról!

Keresséd meg, és mutassad be a legszebb/legtanulságosabb stb. részeket! Melyek voltak a kismelést befolyásoló rendezőelveid?

Összegezzed szóban/írásban az olvasottakkal kapcsolatos gondolataidat!

Készüljél a szöveg kifejező stb. felolvasására!

Alkossál illusztrációt a szöveghez!

Mivel 10-11 éves olvasókról van szó jelen munkában, a szűkebb értelemben vett kombinatív képesség /44/ fejlesztésével foglalkoztunk programunk 1./kísérleti/ tanévében. Ilyen jellegű feladatok mentén végeztük az olvasásfejlesztést: a szakszöveg egy-egy gondolatának továbbvitele, kiegészítése cikkek, könyvek elolvasása, az új/abb/ információ/k/ feldolgozása útján. Ehhez /is/ valljuk ismételten: a

tanulók ismerjék a könyvtárat, konkrétan a lexikonok, a szótárak helyét, a szakirodalom, a szépirodalom, a versek, mesék, a folyóiratok elrendezését, a katalógus szerepét, rendeltetését.

A tanórán, illetőleg a tanórán kívüli tájékozódást fejlesztő megoldásokkal is foglalkoztunk olvasásfejlesztő programunkban. Tehetségfelderítő, tehetséggondozó, tehetségfejlesztő szándékkal szerveztük egybe azokat a módszereket, eljárásokat, amelyek a leghatékonyabban segítették - feltételezésünk, majd tapasztalatunk szerint - a konkrét gyermek aktuális tudását. Lássunk megoldás-változatokat!

Költők, írók nevét jegyeztük kártyákra, ezekből húztak egyet-egyet a gyermekek.

Saját/szaktantermi/iskolai/lakóhelyi könyvtár - a választás jelzésértékű információ az olvasásfejlesztő pedagógusnak! - bemutatása olvasótársaknak/vidéki érdeklődőknek/külföldieknek stb. /Találkoztam sci-fi változattal is, amikor ifjú olvasótársunk távoli világból érkezett úrlénynek volt baráti idegenvezetője a lakóhelyi könyvtárban./

Ezekkel a feladatfajtákkal végeztük az olvasásfejlesztő irodalomtanítást, figyelembe véve a konkrét gyermek aktuális tudását, illetőleg tehetségállapotát:

Életrajzot bemutató vázlat szerkesztése lexikon, névmutató segítségével.

Címjegyzék készítése.

Felkészülés művek ajánlására.

Rejtvények összeállítása.

Szövegrészek megtanulása, bemutatása. Stb. /45/

Kétségtelen, hogy az olvasás, a könyvek megszeretetésében, az olvasásszokás fejlesztésében különösen nagy felelősség hárul ránk, hiszen

az indítás jelentősen meghatározza az ember kap-

csolatát a könyvvel,
az olvasmányélmények befolyásolják a következő mű-
vek választásában vagy elutasításában.

Ha sikerül tartós és értékes értelmi-érzelmi szá-
lakkal a könyvekhez fűzni a gyermekeket, akkor nagy a
valószínűsége annak, hogy az irodalommal egy életre
megalapozódott a viszonyuk.

Tudatában vagyunk annak - mi is tapasztaltuk! -, az
5.-be érkező tanulók olvasási készsége igen eltérő, i-
gen különböző színvonalú. Mi a konkrét növendékek ak-
tuális olvasástudásából kiindulva szerveztük és szer-
vezzük a differenciált olvasásfejlesztő foglalkozáso-
kat. A nehézséget az olvasás technikai szintjének fo-
gyatékoságai okozzák elsősorban. Ezért körültekintő-
en kell a korrekciós műveletek mennyiségi és minőségi
oldalait végiggondolni, mivel az egyoldalú, unalomba
fulladó olvastatás gyenge hatásfokú, az olvasásszokás
kialakulását-fejlődését gátoló. Lényeges szempont a
megfelelő terhelés megválasztása, amely mellett/hatá-
sára a gyengébb színvonalon olvasók is szívesen for-
dulnak a könyvekhez, az olvasnivalókhoz.

Messzemenőig támogatandó az a gyakorlat, hogy na-
ponta olvassanak fel, vagyis hangosan /legalább fél-,
illetőleg egyórányit/ a gyermekek. A szülők se ide-
genkedjenek ettől a megoldástól, sőt türelemmel és
felelősséggel segítsék gyermekeiket

a/ olvasástechnikájuk javulásában, tökéletesedésé-
ben;

b/ olvasási fegyelmeik erősítésében;

c/ olvasásszokásuk fejlesztésében,

hiszen ezek nélkülözhetetlenek a tudatos és igényes
olvasóvá válás folyamatában.

Az értelmi képességek közül a képzelet és az emlé-
kezet fejlesztését tartjuk hangsúlyozni szükségesnek.

Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás 1. /kísérleti/ tanévében tapasztaltuk: sok gondot okoz a figyelemkoncentrációs zavarokkal küzdő tanulók arányának a növekedése is. Ezeknek a jelzéseknek a felhasználásával kell orientálnunk a továbbiakban a fejlesztő munkát, ugyanis

- az olvasástechnika,
- az olvasásszokás,
- a könyv-, könyvtárhasználat

szintjének minőségi növesztése szempontjából nélkülözhetetlen feltételek hiányosságairól van szó. Meglátásaink egybeesnek SZILÁGYI IMRÉNÉ elemzéseivel, amit fővárosi tapasztalatok alapján rögzített. /46/ Nem jelent kisebb problémát az sem, hogy az olvasásfejlesztéssel összefüggő feladatmegoldások során a diákok nem használják fel a szükséges mértékben elméleti ismereteiket, bár ezeknek a birtokában vannak; az is előfordul, hogy csak „iskolás formában” tudják felidézni. NAGY LÁSZLÓ szerint összegezhetjük a kezdeti, főképp tanév eleji feljegyzéseinket: a gyermekek

- a/ ragaszkodnak az olvasott szövegek mechanikus visszaadásához;
- b/ nem képesek lényegkiemelésre;
- c/ differenciálás nélkül idézik fel az olvasottakat. /47/

A tanulók szövegalkotásában gyakorlatlanság és kiforratlanság is fellelhető. Többen aláhúzással emelnek ki egy-egy gondolatot, feljegyzik az idegen, vagy számukra nehéz kifejezéseket. Azt tapasztalhatuk, hogy nem mindig tükröződik a tudatos lényegkiemelés. A gyermekek olvasási tevékenysége közben akadozik, nem mindig érzékelhető

a gondolkodás,
támpontok keresése a szövegben,
a vissza-visszatekintés,
az összefüggések keresése,
lényegretörő szelektálás,
jegyzet-, illetőleg vázlatkészítés.

Megfigyeltük, hogy elsősorban globálisan foglalkoznak a szöveggel, mindig az aktuális, konkrét szöveggel, s annak információiból a cselekményt igyekeznek rögzíteni. Vizsgálódásaink nyomán a következőket rögzíthetünk:

1. az eredményesen olvasók az elsődleges információkat, jelesül a cselekménnyel összefüggőket meggyőzően, hangulatteremtően képesek reprodukálni, szövegezni;
2. a felületesen olvasó tanulók hiányosan emlékeznek, de még érthetően számolnak be, annak ellenére, hogy hiányosan és sorrendbeli eltérésekkel idézik fel a legfontosabb cselekménymozzanatokat;
3. a gyermekek csekély száma egyáltalán nem volt képes a lényeg elmondására.

De ne felejtsük! Minden növendékünk fontos! Ezért is komoly figyelmeztetők számunkra a feltárt, megtapasztalt kisebb-nagyobb olvasási problémák, hiszen jelzésértékük van: az olvasásfejlesztő irodalomtanítás témájával, cél- és feladatrendszerével, módszertanának állandó gyarapításával szélesebb körben kell foglalkozni! Ehhez a gondolathoz kötődik egy - talán általában is - hasznosítható tanulság: a szövegértelmezést igazoló feladatok megoldása, a feladatlapok „töltögetése” önmagában nem erősíti a tanulók olvasásszokását, olvasáskultúráját, azt sem, hogy az elolvasott szövegekről logikus gondolatmenetben be is tudjanak számolni.

A diákok olvasásra történő beállítódása, olvasásmód-

szerei, olvasásszokásai rendkívül izgalmas feladatokat adnak mind a

kutatóknak,
fejlesztőknek,
műveltséganyag-szervezőknek,
gyakorló pedagógusoknak, mind a
szülőknek.

A tanulók saját bevallásuk szerint is sokféle nehézséggel küszködnek az olvasás, szövegmegértés, szövegfeldolgozás tevékenységek közben. Szükséges valamennyiünk számára, hogy tudjuk: mi okozza a nehézséget a gyermekeknek? Ha rendelkezünk a problémákat kiváltó okokkal, máris vannak támpontjaink az

önálló olvasás,
ismeretszerzés,
önművelés

készségének fejlesztéséhez.

Az olvasásfejlesztő programban résztvevő tanulókkal interjút is készítettünk. A válaszokból efféléket tudhattunk meg:

1. az olvasással kapcsolatban:

- a/ olvasáskor a legnehezebb a lényeg kiemelése, valamint a cselekmény tömörítése;
- b/ az idegen szavak, kifejezések hibátlan birtoklása sok gondot okoz;
- c/ nem jelent örömet az unalmas, érdektelen művek olvasása;
- d/ sajnos nem sikerült mindig meggyőző, olvasásra kedvet ébresztő könyvajánlást szerkeszteni;
- e/ a terjedős mondatokból szőtt szövegek olvasása a legnehezebb feladatok közé tartozik.

2. a szövegbe foglaltak felidézésével, elmondásával kapcsolatban:

a legnehezebb

a/ visszaemlékezni és hangosan elmondani;

b/ a cselekménymozzanatok sorrendjét megtartani;

c/ az időrendre /a múlt és a jelen helyes váltására/ figyelni;

d/ a párbeszédet /dialógusokat/ értelmesen idézni, visszaadni;

e/ a lényeges gondolatokat röviden összefoglalni.

Mindezek ellenére az olvasásfejlesztő irodalomtanításban közreműködő diákok - erről győződünk meg az 1. /kísérleti/ tanévben - szívesen végeztek kutató-és/vagy gyűjtőmunkát:

rövid életrajzi beszámolókat szerkesztettek;

irodalmi faliújságokat állítottak össze;

hanglemez-bemutatókat tartottak versek, mesék, regényfeldolgozások népszerűsítéséért;

alkalmi, öntevékenyen rendezett könyvkiállításaikra tárlatvezetéssel készültek.

Ezekkel a tevékenységformákkal nemcsak az olvasás - szokást, az önművelést, hanem a lényegkiemelést is sikeresen lehetett gyakoroltatni, fejleszteni. Itt kell megemlíteni, hogy a jegyzetkészítés alapvető munkaformája az olvasásfejlesztő irodalomtanításnak.

Előfordult, hogy néha több, máskor mindössze néhány növendék érdeklődött többletmunkáért, mivel a feladatvállalás önkéntes - jelenleg is az! Ám azok a tanulók sem maradtak ki/le az olvasásfejlesztésből, az olvasásszokás erősítéséből, akik úgynevezett olvasásgyengék! Ők elsősorban az irodalomórákon végeznek könyv-, könyvtárhasználattal kapcsolatos feladatokat, pl.:

címszókeresés,

a tartalomjegyzékkel összefüggő tennivaló,

könyvborító megtervezése, bemutatása,
véleményformálás egy-egy rövidebb szemelvényről
stb.

Nem hallgathatom el azt a gyakori jelenséget sem,
hogy a kifogástalan olvasástechnikával, gazdag szó-
kinccsel rendelkező, a kapcsolatteremtésben magabiz-
tos gyermek az írásbeli közlésben elbizonytalanodik,
így csekély/ebb/ mértékű sikerelménye.

Összegezve:

Az olvasásfejlesztő irodalomtanárnak sokféle te-
vékenységet kell gyakoroltatnia a sokféle készség-
szintű olvasóval - a helyes időarány alkalmazásával.
Fel kell mérnie a pedagógusnak: mit nem tud a gyer-
mek, melyik készségét, képességét milyen feladatok -
kal, gyakorlatokkal szükséges fejleszteni.

Az értelmes, tudatos, az önművelést segítő olva-
sás elsajátításának szintjéig, majd folytonos, szaka-
datlan műveléséig hosszú út vezet - egy olvasmányok-
ban bővelkedő életút vezet. Mi, pedagógusok és szü-
lők csak akkor szerettetjük meg az olvasást gyerme-
keinkkel, ha a gyermekekkel együtt komolyan vesszük

az olvasástanulást sokszor fáradságos óráit,
a könyv-, könyvtárhasználati ismeretek elsajátí-
tását,
az igényesség növelhetőségét az olvasásszokás for-
málásában,
a személyes példamutatást az olvasás vonatkozásá-
ban is.

Az 1988-89. tanév befejezésekor a már megismert 4
adatszolgáltató iskolából, illetőleg osztályból új
információkat gyűjtöttem. Hangsúlyozom, hogy csupán
méréspróbát szándékoztam alkalmazni. A teljesebb a-
datmerítést az 1990-91. tanévben kívánom elvégezni,

természetesen az eredetileg kiszemelt olvasóközösségek körében.

A következő kérdésekre válaszoltak a gyermekek:

1. Szeretsz-e olvasni?
2. Mit szeretsz olvasni?
3. Mennyi ideig olvasol naponta /kb./?
4. Szüleid olvasnak-e?

Lássuk a tájékoztató adatokat!

Általános iskola	1. Szeretsz-e olvasni?			
	igen	nem	néha	együtt
Kiskunhalasi ÁMK /31 fő/	27 - 87,1%	3 - 9,7%	1 - 3,2%	31 - 100%
Mélykúti /31 fő/	26 - 83,9%	1 - 3,2%	4 - 12,9%	31 - 100%
Összesen /62 fő/	53 - 85,5%	4 - 6,4%	5 - 8,1%	62 - 100%

2. Mit szeretsz olvasni? /műfajok/	Általános iskola		
	Kkhalasi ÁMK /31/	Mkúti /31/	Együtt /62 fő/
A/ próza:			
regény	15	21	36
tud-fant.	3	8	11
mese	1	-	1
B/ vers	1	-	1
C/ újság	4	2	6
D/ más /+/	7	-	7
Összesen	31	31	62

A Kiskunhalasi ÁMK általános iskolájának 5.-esei ezeket a műveket nevezték meg azok közül, amelyeket szerették/szeretik olvasni /25 mű/:

A három testőr	Fekete kalóz
A kalózhajó	Gézengúzok a Batonnál
A két Lotti	Hu
A kis herceg	Két szekér arany
A Pál utcai fiúk	Kincskereső kis-ködmön
Arany János balladái	Komáromi fiú
A tizennyolcadik születésnap	Lassie hazatér
A 15 éves kapitány	Régi magyar mondák
Az olajkirály	SOS, Titanic!
Bogáncs	
Bőrharisnya	
Egri csillagok	
	Tíz kicsi néger
	Tiskevár
	Vadölő
	Winnetou

D/ más /+/: krimi, természettudomány, képregény, történelem, sport, kaland, horror is szerepel még a kiskunhalasi 5. osztályosok műfajjegyzékében, válaszul arra, hogy mit szeretnek olvasni.

Lássuk, a Mélykúti Általános Iskola 5.-es növendékei mely műveket sorolták feleletül arra, hogy mit szerettek/szeretnek olvasni! /29 mű/

A két Lotti	A nyolcadik utas: a halál
A köszívű ember fiai	A Pál utcai fiúk
A láthatatlan légió	A vadon szava
Alexandros	Az arany ember
A lovagok titka	Az elveszett cirkáló
A névtelen vár	

Édes mostoha	Lassie
Egri csillagok	Láthatatlan ember
Gyermekekrablás a Palánk	Légy jó mindhalálíg
utcában	Nyolcvan nap alatt a
Háború a vadonban	Föld körül
Huckleberry Finn	Özönvíz
Ida regénye	Robin Hood
Isten rabjai	Salamon király kincse
Koldus és királyfi	Tüskevár
Twist Olivér	
Winnetou	

3. Mennyi ideig olvasol naponta?	Általános iskola		
	Kiskunhalasi ÁMK /31/	Mélykúti /31/	Együtt /62 fő/
10 perc körül		2	2
30 perc körül	15	11	26
1 óra körülbelül	9	14	23
1-2 óra körülbelül	7	4	11
Összesen	31	31	62

Általános iskola	4. Szüleid olvasnak-e?			
	igen	nem	néha	együtt
Kiskunhalasi ÁMK /31 fő/	25 - 80,6%	4 - 13,0%	2 - 6,4%	31 - 100%
Mélykúti /31 fő/	23 - 74,2%	6 - 19,4%	2 - 6,4%	31 - 100%
Összesen /62 fő/	48 - 77,4%	10 - 16,1%	4 - 6,5%	62 - 100%

Kérdőíves tájékoztatóm eredményeiből és a program -
ban közreműködő /végrehajtó, elemző, alkotó/ pedagógus-
társakkal folytatott beszélgetésekből arra következtet-

hetünk, hogy az olvasás korszerű értelmezésével kapcsolatos szemléletváltozás megindult és jó úton haladó, biztató eredményekre jogosító

a pedagógusok	}	→	gondolkodásában,
a szülők			szemléletében,
a gyermekek			cselekedetében.

A konkrét tapasztalatok nyomán kiforró vélemények összességükben azt mutatják, hogy

az olvasástechnika,
az olvasásszokás,
a könyv-, könyvtárhasználat

készségének fejlesztésében kiemelt szerepet kapott:

1. az önművelési igény felkeltése és/vagy működtetése;
2. az olvasásszokást gondozó motívumoknak a személyiségbe történő beépítése;
3. a tanulók:
  - aktivitása,
  - önállóságának kibontakoztatása,
  - differenciált fejlesztése /elv: a konkrét gyermek aktuális tudása/.

Az olvasásfejlesztő irodalomtanításban közreműködő pedagógustársaimmal együtt említhetem feladataink között

a legkülönbözőbb olvasástechnikákkal,
a sokféle olvasmányfeldolgozó módszerrel,
a könyv-, könyvtárhasználat bevált és új szokásaival

történő rendszeres ismerkedést, elemzést, szükség esetén a beváláspróbák elvégzését. Ezek a feladatok s tevékenységformák hozzájárulnak

a verbális kommunikációs készségek /beszéd, olvasás, írás/ alapozásához és/vagy fejlesztéséhez,

az önművelés különféle módjainak kialakításához
és/vagy gondozásához,
az akaratí tulajdonságok erősítéséhez.

Az olvasáshoz, a könyvhöz, a könyvtárhoz fűződő pozitív viszony kialakulása az egyén egész életére szól. Azon túl, hogy behatárolja a gyermek iskoláztatásának, ismeretszerző tevékenységének a sikerét, önművelési igényszintjének a növekedését, a későbbiekben körbevonalmazza a társadalomban elfoglalt helyét is. Mi a legfőbb biztosítéka olvasás - fejlesztő irodalomtanításunknak? Íme:

1. elvi és gyakorlati alapvetésünk;
2. a gyermekek szemléletének
a szülők helyes
a pedagógusok beállítódása;
3. az aktivitást fenntartó motivációk alkalmazása /48/.

Fontos megerősíteni a belső motívumok /érdeklődés, kíváncsiság, önbecsülés, erőpróba, értékkövetés, önkontroll, felelősségvállalás stb./ szerepét az olvasás tevékenységben, továbbá a szövegfeldolgozó, a megértést és az újabb igényt felkeltő mozzanatokban, feladatokban. Sokkal több figyelmet és energiát kell fordítani

az elmélyült, szövegelemző olvasásra,
az eseményeket, az érzelmeket mozgató okok keresésére,
az összefüggések feltárására,
az értelmes beszámolásokra,
a hasznos és tanulságos beszélgetésekre,
az értelmes vitákra!

Az olvasásfejlesztő irodalomtanításban /alkotó módon/ közreműködő gyermekekkel, szülőkkel, pedagógusokkal megerősödő munkakapcsolatomban a követke-

zõ gondolatsor kimondásáig, megszövegezéséig jutottam el:

az olvasás, a szövegművel való tevékenykedés akkor és csakis akkor igazán aktív tevékenység,

amikor a gyermek

erőfeszítésre,

elmélyült munkára kényszerül,

amikor a gyermeknek mozgósítania kell

belső erőit,

előzetes ismereteit,

megszerzett/megélt tapasztalatait,

amikor a gyermek

látja törekvései értelmét,

nem adja fel a befogadásért történő küzdelmet,

amikor felismeri a gyermek, hogy az olvasottak segítségével

gyarapszik tudása,

szélesedik tapasztalatainak köre.

Tudnunk kell, hogy az olvasásszokás fejlesztésének eredményességét meghatározó tényezők közül kiemelkedik a pedagógusok

szemléletének beállítódása,

tanulásszervező és -irányító tevékenysége,

olvasottsága,

olvasásszokása.

A tanulók önállóságának fejlesztése fokozatosságot és folyamatosságot mutatott az olvasásfejlesztő irodalomtanítás 1. /kísérleti/ éve alatt. A kollégák általában jól készítették elő az önálló munkát. Gondoltak a feltételek megteremtésére, mozgósították a szükséges előismereteket, biztosították a megfelelő köteteket /lehetőség szerint mennyiségileg is/. Útmutatásaik pontosak, körültekintőek voltak mind az olvasás és olvasmányfeldolgozás előkészítésében, mind az ol-

vasottakról való beszámolás alkalmával, hiszen az olvasásszokás így célratörőbben erősíthető. A tudatos olvasásfejlesztő pedagógiai tevékenységben jól érezhető volt az a törekvés, hogy egyre nagyobb teret kapjon a tanulói önállóság

az olvasnivaló kiszemelésében,
az olvasottakról való számadásban,
az olvasótársak /diákok, szülők, pedagógusok/ befolyásolásában.

Jelentős előrelépés történt

az olvasástechnikát,
az olvasásszokást,
a könyv-, könyvtárhasználatot

segítő technológiák: eszközök, módszerek, eljárások
kölsönös, egymást erősítő használatában.

Az olvasásfejlesztő irodalomtanításban közreműködő kollégák jól látják az ellenőrzés és a fejlesztő értékelés szerepét. Fontos, hogy a megismert, alkalmazott olvasásfejlesztő technikákat, módszereket, szokásokat, eljárásokat alkalmazzák, alkalmazzassák a tanórán kívül, pl.:

napközi otthoni,
könyvtári,
otthoni

tevékenységrendszerükben. Ehhez - vitathatatlanul! - növelni szükséges az együttműködést

az osztályban tanító kollégák,
a napköziben dolgozó nevelők,
a könyvtárban tevékenykedő pedagógusok,
a szülők,
a gyermekek

között.

A tanulókat önállóbbá, aktívabbá, érdekelttebbé kell tenni abban, hogy olvassanak, pontosabban: értelmesen, hasznosan, önművelve olvassanak!

6. Javaslatok az olvasásfejlesztő irodalomtanítás továbbgondozására

A programunkba bevont gyermekek 5. osztályosok voltak. Az ő életükben /a 10-11. évben/, vagyis a konkrét műveleti intelligencia periódusában, a látás és hallás útján történő tanulás mellett egyre döntőbbé válik a nyomtatott szövegből történő ismeretszerzés. Ezért is kell segítenünk tanítványainkat az olvasásfejlesztő irodalomtanítással.

Javaslatok az olvasásfejlesztő programot fejlesztők részére:

1. Konkrét és pontos, szemléletformáló útmutatások megalkotása az olvasásfejlesztő irodalomtanítás alapelveinek, céltételezésének, feladatstruktúrájának, követelményrendszerének befogadása, tantárgy-pedagógiai javaslatainak gazdagítása érdekében.
2. Munkaközösségi tanácskozások, szakmai továbbképzések, bemutató órák/foglalkozások szervezése, a feltárt észrevételek, gondok elemzése, megbeszélése.
3. A kollégák tevékenységében tapasztalható és szerű és eredményt adó törekvések erősítése, tudatosítása.
4. Az olvasásfejlesztést segítő technológiák elemzése és terjesztése.

Javaslatok az olvasásfejlesztő programban tanítók számára:

1. Tanulmányozzák saját pedagógiai gyakorlatukat, emeljék ki azokat a problémás mozzanatokot, amelyek az olvasásfejlesztő irodalomtanításban, olvasásszokás-alakításban jelentkeztek.
2. Évfolyamokra és tanulókra bontva állapítsák meg feladataikat /elv: a konkrét gyermek aktuális tudása/, továbbá rangsorolják azokat az olvasásfejlesztő technológiákat, amelyek révén fejlődhet a növendékek könyv-, könyvtárhasználati szokása, önművelő készsége.
3. Vegyenek részt felmérésekben, vizsgálatokban, elemzésekben, illetőleg kezdeményezzék az olvasásszokás fejlődése menetének és az elért eredményeknek a kutatását.
4. Dolgozzanak ki önállóan, vagy az olvasásfejlesztő irodalomtanítás programjának gondozói - val újabb konkrét, célravezető eljárásokat, eszközöket, módszereket, amelyek a feltárt hiányosságok leküzdését szolgálják, például:
  - az olvasástechnikával összefüggő módszereknek a felülvizsgálata,
  - a könyv-, könyvtárhasználati szokásoknak a kialakítása és/vagy fejlesztése,
  - az emlékezet, a figyelem kondicionálása,
  - a motivációk gyarapítása a szülői ház vonatkozásában stb.
5. A verbális kommunikációs alapkészségek /beszéd, olvasás, írás/ fejlesztését változatlanul kiemelt feladatnak kell tekinteni.

Javaslatok az olvasásfejlesztő irodalomtanítás programban résztvevő gyermekek szüleinek:

1. Segítsék gyermekeiket az olvasáshoz való pozitív

viszony /ki/alakításában.

2. Teremtsenek lehetőséget a könyv-, könyvtárhasználati szokások fejlesztéséhez.
3. Erősítsék a belső motívumok szerepét - ösztönzés -
ekkel - az önművelés folyamatában, különös tekintettel az olvasásra, az olvasottakról való beszámolásra.
4. Szakítsanak minél több időt, hogy a gyermekek olvasmányaikról összefüggően beszámolhassanak, beszélhessenek.

Valamennyiőnknek, kiváltképp pedig ifjú olvasótársainknak szánhatjuk HARANGI B. LÁSZLÓ megállapítását:

„Akik ... állandóan fejlesztik olvasási készségüket, recepciók képességüket: szókincsük bővül, képesek felfedezni a »szövegösszetartó« erőket, kiemelni a fő gondolatokat.” /49/

7. Hogyan?

Tovább az olvasásszokás fejlesztéséért!

1988 tavaszától napjainkig Bács-Kiskun megye több általános iskolájában és könyvtárában ismerkedtek meg az olvasásfejlesztő irodalomtanítás

szemléletével,
alapelveivel,
céltételezésével,
feladatstruktúrájával,
követelményrendszerével,
tantárgy-pedagógiai vonatkozású javaslataival.

A Bács-Kiskun Megyei Pedagógiai Intézet, a Kecskeméti Tanítóképző Főiskola és a Módszertani Közlemények Szer-

kesztősege nemcsak érdeklődésével tüntette ki ezt az ügyet, az olvasásfejlesztő irodalomtanítással kapcsolatos törekvéseket, hanem

programismertető előadást,
publikálási lehetőséget,
továbbképzési alkalmat,
kerekasztal-beszélgetést

biztosított, illetőleg szervezett azért, hogy minél szélesebb körből, minél több helyről /helyen/ tájékozódhassanak pedagógustársaink az elvi és gyakorlati alapvetéseken túl felmérésekről, helyzetelemzésekről, továbbá az olvasásfejlesztő munkatankönyvekről.

A kutatási program az olvasásfejlesztő irodalomtanításhoz című dolgozatomat a szemléletformálás szándékával ismertettem Bácsalmáson, Kiskunhalason és Szabadszálláson azokkal, akik vállalták, hogy olvasásfejlesztő szándékkal fogják tanítani 5.-ben, 6.-ban és 7.-ben, továbbá 8.-ban is az irodalmat, az információfeldolgozást az 1988-89.évtől.

Az olvasóért, az olvasásért: az olvasásszokás fejlesztésével gondolat körben szerkesztett vitaindító céljával azt tűztem Baján, Kecskeméten, Kiskőrösön, hogy feltárjam, majd a fogadtatás és a tapasztalatok nyomán szerkezeti összetevőiben elemezzem az olvasásfejlesztő irodalomtanítást.

Az olvasás az alkotókészség fejlesztéséért című dolgozatomban az olvasástudással összefüggő követelményrendszer-tervezetet vázoltam fel. /50/

A magyartanár és a könyvtárpedagógus munkakapcsolata állt a középpontjában annak az értekezésemnek, amely könyvtárpedagógusok előtt hangzott el eredetileg, s nemcsak lelkesültséget keltett, hanem érdeklődést is gerjesztett immár szélesebb körben. /51/

A könyv-, könyvtárhasználatot is fejlesztő, 7. osztályosoknak írt munkatankönyvből a Magyaritanítás közzölt részletet figyelemfelhívó céllal. /52/

A Magyar Pedagógiai Társaság Bács-Kiskun Megyei Tagozatának nyilvános pedagógiai gyűlésére készítettem a Híradás az olvasásfejlesztő irodalomtanításról című korreferátumot, amely tantárgy-pedagógiai vonatkozású javaslatainkból mutat be néhány jellemző megoldást. /53/

A Magyar Tudományos Akadémia Szegedi Bizottsága által kiírt pedagógiai pályázaton megmérettetett Feladat - lapok az 5., 6. osztályosok irodalmi tanulmányaihoz című gyűjteményem. Ez - az 1. díjas munka - a kommunikációs készségek közül elsősorban az olvasás /-technika, -feldolgozás, -szokás/ fejlesztésében bevált tevékenységek bemutatását vállalta fel. /54/

Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás segítésére készítettem a már jelzett munkatankönyveket és feladatlapokat úgy, hogy nem feledkeztem el a fakultatív tananyag szervezéséről sem. /55/

Az 1990-91. tanévet előkészítő tanácskozássorozatba engem is meghívott a Bács-Kiskun Megyei Pedagógiai Intézet, mivel gyarapszik az olvasásfejlesztés - irodalomtanítás - könyvtárhasználat gondolategyüttes iránt mind a megyéből, mind az országból érdeklődő pedagógusok száma. /56/

Olvasásfejlesztő irodalomtanításunk középpontjában az ifjú olvasó személyisége áll. Éppen ezért sokféle információ, szöveg feltárására, értelmezésére, befogadására készítetjük a szociokulturális tényezők együtthatását érvényesítvén. Megtapasztaltuk, hogy az olvasástudás kondicionálásának, az olvasásszokás működésének elsősorban nem a nagy terjedelmű, a minél hosszabb szövegek teremtik meg a fejlesztési feltételeket, hanem:

1. a gondolkodva olvasás;
2. az értelmes szöveg-, információfeldolgozás;
3. a kognitív és affektív tulajdonságok egyidejű figyelembevételé.

Az olvasásfejlesztő irodalomtanításról eddig ezt és így gondoltam, így cselekedtem az olvasásszokás alakításáért, erősítéséért pedagógustársaimmal, a szülőkkel és természetesen a gyermekekkel együtt.

Nagy a felelősség!

Egyre fontosabb lesz: az olvasó értékítéletének alakításához türelemmel, tapintattal, hatékony módszerekkel, a konkrét személy aktuális tudásához igazodva közeljünk! Ébresszük őket - ifjú olvasóinkat - FRIED ISTVÁN bölcs gondolatainak jelentőségére:

„Olvasni jó, de nehéz. És felelősségteljes. Mert olvasásunk hagyományt szentesíthet, új hagyomány létesüléséhez járul hozzá, előítéleteket foszlathat szét, új előítéletet teremthet, műveket emelhet, ejthet. /.../" /57/

IRODALOM

1. KOMÁR PÁLNÉ: Irodalom 5-8. osztály /tanterv/. Budapest, OPI, 1978.
2. H. TÓTH ISTVÁN: A magyartanár és a könyvtárpedagógus munkakapcsolata. Szeged, Módszertani Közlemények, 1989. 4:214-223.
3. NAGY ATTILA: Megosztott felelősség /Néhány szociológiai, pszichológiai és pedagógiai megjegyzés a 10-14 éves magyar gyerekek olvasási szokásairól/. Kézirat, 1985.
4. NAGY JÓZSEF: A tudástechnológia elméleti alapjai. Veszprém, Országos Oktatástechnikai Központ, 1985.
5. RANSCHBURG JENŐ: Az emberi megismerés keletkezése és fejlődése. Budapest, Tankönyvkiadó, 1972.
6. HALÁSZ LÁSZLÓ: Az olvasás: nyomozás és felfedezés. Budapest, Gondolat, 1983.
7. DÁN KRISZTINA: Az olvasásra nevelés problémái - olvasásfejlesztés könyv- és könyvtárhasználat-tal. Budapest, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 1985.
8. DEMETER KATALIN: Pszichológiai kutatások az oktatás eredményességének növeléséért. Budapest, A Tanító, 1989. 8:8-9.
9. MÁNDI PÉTER: A könyv és közönsége. Budapest, Közgazdasági Könyvkiadó, 1968.
10. ZSOLNAI JÓZSEF - ZSOLNAI JÓZSEFNÉ: Az olvasástanítási módszerek összehasonlító értékelése. Budapest, A Tanító, 1978. 6-7.

11. KOSZTOLÁNYI DEZSŐ: Abécé a prózáról és a regényről. Budapest, Új Idők, 1928.
12. HALÁSZ LÁSZLÓ: Irodalompszichológiai vizsgálatok. Budapest, Tankönyvkiadó, 1971.
13. H. SAS JUDIT: Emberek és könyvek. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1968.
14. RUBINSTEIN, M. M.: A tanulók olvasás iránti érdeklődésének nevelése. Moszkva, 1950.
15. DURKÓ MÁTYÁS: Olvasás, megértés. Budapest, Gondolat, 1976.
16. ESCARPIT, R.: Das Buch und der Leser. Köln-Opladen, Westdeutscher Verlag, 1961.
17. NAGY JÓZSEF: A tudástechnológia elméleti alapjai. Veszprém, Országos Oktatástechnikai Központ, 1985.
18. BATHORY ZOLTÁN: Tanítás és tanulás. Budapest, Tankönyvkiadó, 1987.
19. LÉNÁRD FERENC: Képességek fejlesztése a tanítási órán. Budapest, Tankönyvkiadó, 1982.
20. DÁN KRISZTINA: Az olvasásra nevelés problémái - olvasásfejlesztés könyv- és könyvtárhasználat-tal. Budapest, Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, 1985.
21. NAGY JÓZSEF: A tudástechnológia elméleti alapjai. Veszprém, Országos Oktatástechnikai Központ, 1985.
22. CSAPÓ BENŐ: A tanulói teljesítmények értékelésének méréses módszerei. Művelődési Minisztérium Vezetőképző és Továbbképző Intézete, Budapest; Veszprém Megyei Pedagógiai Intézet, Veszprém, 1987/88.

23. BÉKÉSI IMRE: Szövegszerkezeti alapvizsgálatok. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1982.
24. LÉNÁRD FERENC: Képességek fejlesztése a tanítási órán. Budapest, Tankönyvkiadó, 1982.
25. NAGY JÓZSEF: A tudástechnológia elméleti alapjai. Veszprém, Országos Oktatástechnikai Központ, 1985.
26. LUKÁCS GYÖRGY: Az esztétikum sajátossága. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1965.
27. PÁPAYNÉ KEMENCZEY JUDIT: A kilenc-tíz évesek irodalmi érdeklődése /Az Egri csillagok mint olvasmányélmény/. Budapest, Tankönyvkiadó, 1985.
28. NAGY JÓZSEF: A tudástechnológia elméleti alapjai. Veszprém, Országos Oktatástechnikai Központ, 1985.
29. H. TÓTH ISTVÁN: Mese és valóság - Munkatankönyv az 5. osztályosoknak irodalmi tanulmányaikhoz Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Pedagógiai Intézet, 1990.
30. ENGLONER GYULÁNÉ: Útmutató az általános iskolai irodalom tananyagának korrekciójához. Budapest, Országos Pedagógiai Intézet, 1987.
31. MÉSZÁROS IMRE: Játékos ismeretmegőrzés. Szeged, Módszertani Közlemények, 1985. 3:187-191.
32. ERDEI SÁNDOR: Oktatójátékok az 5. osztályos olvasókönyv „Rólad szól a mese” című fejezetéhez. Szeged, Módszertani Közlemények, 1981. 3:174-179.
33. H. TÓTH ISTVÁN: Irodalmi barangolás. Szeged, Módszertani Közlemények, 1987. 5:315-317.

34. H. TÓTH ISTVÁN - KOVACSEV ISTVÁNNÉ: A könyvtári ismeretek tanításáról /lexikonok, szótárak/. Szeged, Módszertani Közlemények, 1982. 4:239-242.
35. SÁRÁNÉ LUKÁTSY SAROLTA: A könyvtárhasználati ismeretek tematikája osztályok szerinti bontás - ban. Szeged, Módszertani Közlemények, 1982. 5: 312-317.
36. B. FEJES KATALIN: Egy korosztály írásbeli nyelvhasználatának alakulása. Budapest, Tankönyvkiadó, 1981.
37. KISHONTI KÁLMÁNNÉ: Olvasóvá nevelés az általános iskolában. Kaposvár, Somogy Megyei Továbbképzési Kabinet, 1972.
38. WOLFGANG ISER: Der Akt des Lesens. München, 1976.
39. H. TÓTH ISTVÁN: Hogyan használom fel a Kincske - reső irodalmi folyóiratot a nyári táborozás során? Szeged, Módszertani Közlemények, 1983. 3:195-203.
40. VEKERDY TAMÁS: Az óvoda és az első iskolai évek - a pszichológus szemével. Budapest, Tankönyvkiadó, 1989.
41. H. TÓTH ISTVÁN: Emlékező - megemlékező műsorösszeállítás 1849. október 6-áról. Szeged, Módszertani Közlemények /megjelenés alatt/
42. CS. NAGY ISTVÁN: A jövő olvasói. Budapest, Tankönyvkiadó, 1979.
43. NAGY JÓZSEF: A rendszerezési képesség kialakulása. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1987.
44. CSAPÓ BENŐ: A kombinatív képesség struktúrája és fejlődése. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1988.

45. NAGY ZOLTÁNNÉ: Az olvasó gyermekért /módszertani kiadvány/. Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Pedagógiai Intézet, 1987.
46. SZILÁGYI IMRÉNÉ: Fővárosi tapasztalatok az önálló tanulás képességének fejlesztéséről. Budapest, A Tanító, 1987. 4:1-9.
47. NAGY LÁSZLÓ: Az ismeretek alkalmazásának pszichológiai problémái. Budapest, Tankönyvkiadó, 1970.
48. KOZÉKI BÉLA: A motiválás és motiváció összefüggéseinek pedagógiai pszichológiai vizsgálata. Budapest, Akadémiai Kiadó, 1980.
49. DR. DURKÓ MÁTYÁS - DR. HARANGI B. LÁSZLÓ: Olvasásmegértés, művelődési motiváció, szabadidő - felhasználás. Budapest, Művelődéskutató Intézet, 1984.
50. H. TÓTH ISTVÁN: Az olvasás az alkotókészség fejlesztéséért. Kecskemét, Művelődésügyünk, 1989.5: 19-25.
51. H. TÓTH ISTVÁN: A magyartanár és a könyvtárpedagógus munkakapcsolata. Szeged, Módszertani Közlemények, 1989. 4:214-223.
52. H. TÓTH ISTVÁN: Munkáltatófüzet a 7. osztályos magyar irodalom tantervi törzsanyagának feldolgozásához. Budapest, Magyartanítás, 1988.5:206-210.
53. H. TÓTH ISTVÁN: Híradás az olvasásfejlesztő irodalomtanításról. Kecskemét, Művelődésügyünk, 1990. 7:42-55.
54. H. TÓTH ISTVÁN: Feladatlapok az 5., 6. osztályosok irodalmi tanulmányaihoz /gépirat/. Szeged, MTA Szegedi Bizottsága, 1989.

55. H. TÓTH ISTVÁN: Irodalom fakultáció /kézikönyv/.
Kecskemét, Bács-Kiskun Megyei Pedagógiai Inté-
zet, 1990.
56. H. TÓTH ISTVÁN: Olvasásfejlesztés - irodalomta -
nítás - könyvtárhasználat. Szeged, Módszertani
Közlemények /megjelenés alatt/
57. FRIED ISTVÁN: Tíz híres regény. Budapest, Gondo-
lat, 1989.

Kunfehértó - Szeged, 1988 - 1990.

H. Tóth István

TARTALOMJEGYZÉK

I. rész	2
A/ BEVEZETÉS	3
1. Problémafelvetés	3
2. Helyzetelemzés	3
3. Feladat-meghatározás	7
II. rész	8
B/ ÚTKERESÉS	9
1. Mit kell tudnunk a felső tagozatba lépő gyermekéről?	9
2. Tanítványaink műveltsége az információ- robbanásban	10
3. Az oktatás: információs folyamat	11
4. A szociokulturális tényezők szerepe az olvasóvá nevelésben	12
5. Az olvasás és az önművelés viszonya	14
6. Az író és az olvasó együttműködése: kommunikációs kapcsolat	16
7. A felső tagozatos gyermekek irodalmi érdeklődéséről	17
8. Szemléletváltozást!	21
III. rész	23
C/ ALAPOZÁS	24
1. Az olvasás: tudás - eszköztudás	24
2. Szemléletünk lényege	25
3. Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás	
3.1. alapelvei	27
3.2. célja	31
3.3. feladatstruktúrája	31
3.4. követelményrendszere	33
3.5. tantárgy-pedagógiai javaslatai	35

IV. rész	41
D/ MEGVALÓSÍTÁS	42
1. Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás előkészítése	42
2. Információk olvasásfejlesztéssel kapcsolatban	44
1. A néma és a hangos olvasás technikáját eredményesen fejlesztő módszerek	45
2. Az értő /szövegértelmező/ olvasás eredményességét elősegítő módszerek	46
3. Az olvasmányélmények írásbeli megőrzését biztosító módszerek	47
4. A hangulatteremtő szövegtolmácsolást /vers-, prózamondás, felolvasás/ javító módszerek	48
5. Az eredményes könyv-, könyvtár - használatot segítő módszerek	49
6. Az olvasást életszükségletté tevő módszerek /a családban, az iskolában, az egyén mindennapjaiban/	50
3. Képek 10-11 éves olvasóinkról kérdőív alapján	51
A szülők foglalkozásának vizsgálata	53
Példaképeik	54
A családok olvasásszokása	56
Ki kinek miről olvas?	57
Az olvasnivaló kiválasztása	58
Az olvasmányválasztás befolyásolóit	59
Olvasásszokás	59
Szeretsz-e olvasni? Miért?	60
A házi könyvtár és a saját könyvtár	62
Melyik könyvről beszélnek szívesen?	63

A/ olvasmánykategóriák	64
B/ értékítélet-motívumok	65
C/ cím- és könyvjegyzék	66
4. Olvasásfejlesztő irodalomtanítás a gyakorlatban	68
5. Az olvasásszokás fejlesztésének eddiggi tapasztalatai	76
A könyvtár szerepe az olvasásszokás alakításában	80
Az újságok olvasására nevelés	82
A múzeum, a film, a tv és a színház adta lehetőségek az olvasásszokás fejlesztésében	83
Az irodalmi és a tanulmányi kirándu- lások jelentősége az olvasásszo- kás alakulásában	84
Az ünnepek, megemlékezések, vetélke- dők szerepe az olvasásfejlesztő irodalomtanításban	85
A szülők aktivizálása az olvasási szokások alakítása, fejlesztése érdekében	87
Az olvasásfejlesztő irodalomtanítás eredményességét segítő mozzanatok	88
Új információk az 1988-89. tanév be- fejezésekor	96
6. Javaslatok az olvasásfejlesztő irodalom- tanítás továbbgondozására	104
A fejlesztők részére	104
A tanítók számára	105
A szülőknek	105
Valamennyiünknek	106
7. Hogyan? Tovább az olvasásszokás fejlesztéséért!	106

IRODALOM 110

TARTALOMJEGYZÉK 116

Kunfehértó - Szeged, 1988 - 1990. H. Tóth István